

IGOR ELORTZA

«Nire ibilbidean koska
bat garatzen ari naiz»

Finantza piramideak

Madoffenak
baino handiagoak
izan dira

Gizarte kohesioaz mahai-ingurua

- Itziar Aizpuru
- B. Serrano Izko
- Ramon Etxezarreta
- Joxan Rekondo
- Fito Rodriguez

Elkarrizketak

- Jabier Irureta
entrenatzailea
- Álvaro de Rújula
Ikerketa Nuklearreko
Europako Kontseiluko
fisikaria

Bi aste, gutxiago kontsumituz

Aisian, elikaduran,
garraioan, etxean
nola aurreztu

- 4 ARGIAK 90 urte: auzolana komunitatearen oinarri.**
Xabier Letona.
- 5 Deabruaren abokatua: Petti.**
Sustrai Colina.

Iritziak

- 19 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
- 20 Katixa Agirre. Tkakun (h)errenka.**
Testosterona.
- 21 Xabier Mendiguren.** Joxan Ormazabal.
Amatiño. Vardulia...
- 22 Iñaki Barcena.** AHT Gelditu... ezina?
Joxemari Ostolaza. Kaixo Tapa.
- 23 Angel Erro. Urtarrileko zirtak.**
Diskurtsoaren metodoa haurrentzat.
- 24 Bertso berriak. Oliturriko bandiduak.**
Xabier Astigarraga.

Erdiko kaiera

- 25 Igor Elortza: "Tarteka plazaz plazako zirkuitutik distantzia hartzea beharrezkoa da".** Estitxu Eizagirre.
- 28 Liburuak.** Gorka Bereziartua.
- 29 Diskoak.** Iker Barandiaran.
- 30 Ezpalak.** Jon Torner.
- 31 Abarrak.** Mikel Garcia.
- 32 Ihesi: Artikutza. Behelainoa oihanean.**
Gorka Azkarate.
- 34 Denbora-pasak.** Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.
- 36 Zientzia eta teknologia.** Joxerra Aizpurua.
- 37 Landareak.** Jakoba Errekondo.
- 38 Denboraren makina.** Nagore Irazustabarrena.

Termometroa

- 39 Mahai-ingurua: Duintasunez biziko bagara elkarriketa landu behar dugu.**
Mikel Asurmendi.
- 42 Burtsaren crackak: depresio ekonomikoaren bezpera.** Daniel Udalaiz.
- 44 Eguzki Urteaga: "Datuek erakusten dute eskaintzak eskaera sortzen duela".**
Kristina Encinar.
- 46 Bero-beroa.** Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.

6 | Kontsumoa | Erredakzioa

Kontsumoaren gizarteak garai ilunak bizi ditu krisia dela eta. Aukera aprobetxatuz, kontsumismoaren atzaparretatik ihes egiteko saiakera egin dugu erredakzio kideek. Gutxiago kontsumituz hobeto bizitzea posible delakoan, bi aste iraun duen esperimentua burutu dugu.

11 | Javier Irureta

Sustrai Colina.

48 | Net Hurbil

Pello Zubiria

50 | Azkena

Garbine Ubeda

16 | Alvaro de Rujula | Unai Brea

CERNeko fisikari teorikoa da. Bilbora egingo duen bisitaren atarian, LHC kolisionatzaile esker-gan burutuko dituzten esperimentuez hitz egin digu. Helburua unibertsoaren izaera ulertzeko beste urrats bat egitea da. Errealitatea nolako den, horixe jakin nahi dugu.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estitxu Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbine Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produkzioa: ANTZA, S.A.L. Argia.com: Lander Arbelaitz, Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urzi Azpiroz, Olatz Korta. Idazkaritza Teknikoa: Aloña Soraluze. Sustapena: Esti Parada. Publizitatea: Idoia Arregi, Maite Arrieta, Ixabel Bereziartua. Administrazioa: Marijo Aiertza, Maider Lizarazu, Mari Karmen Loarte.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Uruña. Tel: 559 476000. Faxe: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpidetza@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro. Ipar Euskal Herria: 165 euro. Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaila Taldeko partaidea da.

Azala: Garbine Ubeda Goikoetxea. Azaleko irudia: Dani Blanco.

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

90 urte

auzolana, komunitatearen oinarri

Urte bereziari ekin diogu irakurle, 2009 honetan ARGIAk 90. urteurrena ospatuko du. 1919an abiatu zen Iruñean Zeruko ARGIA, kaputxinoek sortutako erlijio aldizkaria, eta 1921ean Donostian *Argia*, informazio orokorreko astekaria. Bien oinordeko da egungo ARGIA. Horietako bakoitzak garaian garaiko euren ezaugarriak eta ibilbideak izan dituzte, baina badira gaur egunera iristeko partekatu dituzten baloreak, horien artean esanguratsuenetakoak euskaraz komunikatzeko nahia eta euskaldunari kazetaritza proiektu sendoak eskaintzeko borondatea.

Azken bosturtekoan, egia esan, izan dugu zer ospatzerik: 2005ean ARGIAren 2000. zenbakia ospatu genuen, 2007an Argia.com-en 10. urteurrena eta 2009an 90 urte. Ez da txantxetako ibilbidea eta asko adierazten dute, baina jakitun gara, ospatze kontuak oso subjektiboak dira, bakoitzak heltzen die gura moduan datei eta haiekin jardun. Zalantza barik, balio berezia dute norberaren azal eta mamia gizarteratzeko, egungo gizarte mediatikoan, edo kuku egin eta azaleratzen zara edo ez zaude. Baina hori bezain garrantzitsua da, edo gehiago, barrura ere kiribiltzea, trinkotze lanean jardutea, funtsean, atzera begiratzeak aurrea dantatzeko besterik ez baitu balio. Ez gara izango izan ginelako, badira makinatxo bat izan zirenak eta jadanik ez direnak. Izango gara gura dugulako, eta gura dugu. Izango gara asmatzen badugu, eta horretan gara.

Barrua miatzean, aldiz, zer ikusten den ere ondo aztertzea komeni da, oskolerraino hainbat azal direlako bata bestearen gainean, bata bestea bezain funtsezkoa: harpideduna, irakurlea, ARGIAko langilea, kolaboratzailea, publizitate egilea, instituzioak... Komunitatea, azken finean. Indibidualismoaren goreneko aroan, paradoxikoa badirudi ere, komunitatea eratu guran, horretan gaude XXI. mendeko hedabide gehienok. Eta guk baditugu horretarako lanabes interesgarri eta egokiak. Ez dugu euskarazko komunikazio esparruaren komunitate indartsu eta jendetsuena osatuko, baina bai erreferentziala: informazioa eta analisisia dira gure tresnak, zorrozatasuna eta zabaltasuna, talde eta alderdiekiko menpekotasunetik libre, bestelako Euskal Herria eta mundua gura dutenen izar txiki baina argitsua.

Ez dira berba eta asmo hutsalak irakurle, proiektu honen muinean gauden langileok erabat barneratua daukaguna baizik. Horregatik antolatu gara ekonomia sozialean, talde balore kooperatiboetan, formula horrek langileei proiektuaren ardatz izatea ahalbideratzen dielako. Krisi latza bizi duen egungo eredu kapitalista basatiaren muinetakoa ukitzen du eredu horrek, euskal ekonomiaren beste alor batzuetan hain sustraitua, baina komunikazioaren esparruan hain urria.

Eta komunitatean auzolana da funtsezkoena. Bada arriskurik halako ospakizunetan, nor bere zilborrera begira geratzekoa, sarri gertatzen da, eta zerbait saihestu nahi badugu horixe da. Ea lortzen dugun, aritu behintzat horretan ari gara: urtean zehar egingo ditugun ekitaldiak kultura edo komunikazioan diharduten beste eragile batzuekin egingo ditugu, elkar lanean. Izango duzu horren berri.

Esker onaren kapituluak itxiko ditu lerrook, motzean, pertsona eta talde aipamenetan ekinez gero, zerrenda amaiezinean murgilduko ginatekeelako. Eskerrik zintzoena, beraz, ARGIAren izena bere marka desberdinetan gaurdaino iristeko bere aletxoa jarri duen guztiari. Eskerrak bereziki, Ametzagaina Taldeko enpresei, azken 30 urteetan hauek egindako ahalegin hori gabe, nekez idatziko bainituzkeen honako lerro hauek.

Xabier Letona
ARGIAKO ZUZENDARIA

“Kantu bat ez da inoiz zurea”

Petti | Tabernaria

Ez diogu tragorik eskatu. Erantzunak baino ez.

SUSTRAI COLINA

Argazkia: Dani Blanco

Txoritxo batek esan dit Juan Luis Pérez Mitxelena duzula grazia...

Ikastolako lagunek errimatzeagatik “Juan Luis Petit Suisse” esaten zidaten. Denborarekin Suisse kendu eta Petti gelditu zait.

Harritzekoa, Berakoa izanik musikaria ala kontrabandista izan behar!

Edo musikari kontrabandista! Udaletxeak baliabide asko jartzen dizkigu eskura, banda eta musika eskola sendo daude, jende andana animatzen da... Klima kontua izango da!

Edo mugaldekoen izaera multikulturala, agian.

Bai zera! Musika aldetik Hegoaldeko eta Iparraldeko taldeek ez dute zerikusirik. Bat edo beste kenduta, Iparraldekoek aspaldiko musika egiten dutela iruditzen zait.

Zu ere ez zara gaurkoa. Hamar urte lehen diskoa atera zenuenetik...

Denborarekin ikasten joango nintzen, baina uste dut hastapenean egiten nituenen antzeko gauzak egiten ditudala oraindik.

Baina esadazu aldatu zarela, heldu, pertsona hobea zarela orain.

Lehen gauez baizik ez nintzen bizi. Familia ahaztuta neukan eta aita galtzean ohartu naiz familia bakarra eta betirako dela. Lehen musika besta egiteko modu bat zen, kontzertura joan eta atxurra harrapatzea. Orain serioago hartzen ditut gauzak.

Ez esan ez duzunik diskorik pirateatzen!

Nik ez dut arazorik pirateriarekin. Jendeak nire musika entzutea nahi dut, berdin zait erosita ala

Internetetik jaitsita izan. Guk jendearengana iritsi behar dugu. Diskoetxeentzat putada bat dela? ...

Gaixoak, krisian daude.

Diskoetxeak beti daude krisian, eta hala ez balitz ere, krisian daudela esango lukete. Zer nahi duzu, doan lortu litekeen disko bat hemeretzi eurotan saldu nahi baduzu...

Subentzioa eskatu!

Niri urtero Kepa Junkerari baino diru gehiago ematen didate, kar kar kar. Afera hau injustizia puru-purua izan da. Lagunarteko kontu bat dirudi subentzio sistema bat baino gehiago. Dena den, beti gertatu den zerbait da eta beti gertatuko dela dirudi.

Betikoa, esplikatatu behar ez dena esplikatzeko dagoen joera!

Ez zait nire kantuak esplikatzea gustatzen. Zer axola du zer esan nahi izan dudana kantu batean, hitz bat bakoitzak bere erara interpreta badezake?

Aizu, ni naiz galderak egiten dituenena, e.

Agian, kantu bat ez da inoiz zurea. Kantua kantutarena da. Zergatik izan behar da abesti bat zurea? Zuk egin duzulako? Disko batean grabatu duzulako?

Ez kontrabandista eta ez musikaria, politikaria ematen duzu!

Baina kantu bat kantu bat da eta politika, politika. Horregatik diot nik kantuak egiten ditudala eta ez dudala mitinik ematen. ■

Gutxiago kontsumituz hobeto bizi

Krisia dela-eta, gutxiago kontsumitu beharra nagusitu da. Beharra baino, bizimodu filosofia bat da ordea, kontsumismotik askatzea –muturreko bizimodu aszetan erori gabe, detaile txikiak kontuan hartuz baino ez– zoriontsu bizitzeko bidea da. ARGIAko lau erredaktorek kontsumoari lotutako arlo bana hautatu eta bi aste iraun dituen esperimentua egin dugu. Hona emaitza.

ERREDAKZIOA

Etxe-barne bizian

Urko Apaolaza

TXAPAPOTEA BEZALA, gure etxeko alfonbraraino sartu zaigu krisia. Goizero gosaltzen dugu, zerealekin, EVERen “eta aurreztu energiaaaa...” estribilloa, izan ere, gure poltsikoak ere nabarituko duela diote kontseilu eman zaleek. Baina nola? Ez al dit bizimodua aldrebestuko? Hain gustura nago, etxean goxo-goxo, egun euritsu hauetan...

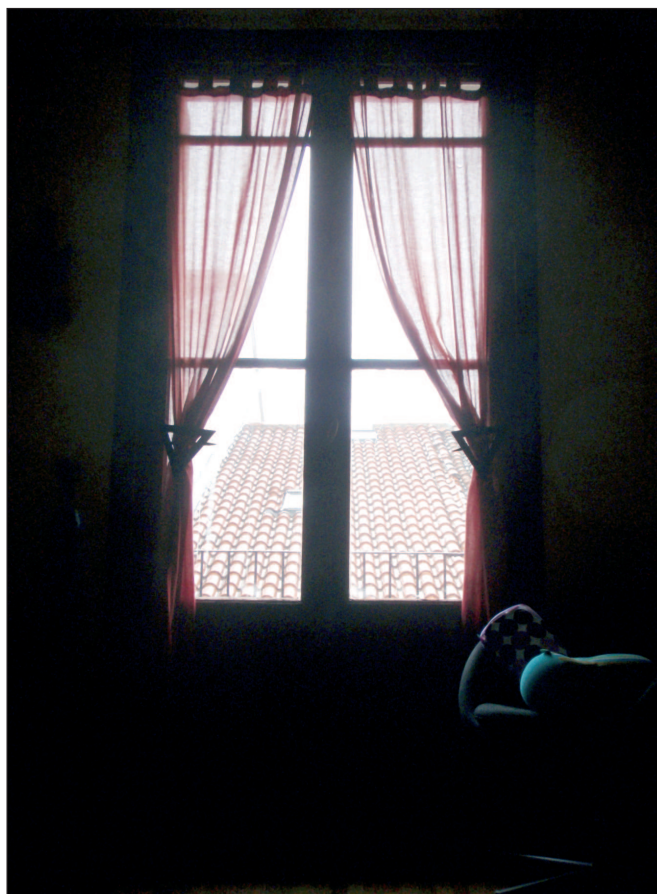
Zin dagizuet eszeptiko xamarra nintzela aurreztearen kontu horrekin: hemendik aurreztuz handik gastatu, hor inbertituz han irabazi... Ez dago kalkulagailu magikorik. Azken finean Madoff-ek inguraturik gauzkatte, eta esnatzen garenean iruzurrak hor segitzen du. Baina gauza bat aitortu behar dut, eta da esperimentuak aurreiritzi galanta gainditzeko lagundu didala: norbere jarrerak balio du, asko gainera. Eta ez, ez dit bizimodua batere aldrebestu.

Bi aste eta hiru erasoaldi: ura, argia eta gasa.

Errazenarekin hasiko gara, urarekin. Agua-dulce.org webguneari jarraituz, oinarritzko printzipio batzuk segitu ditut: komuna ez da paperontzia, tapoia existitzen da ontziak garbitzeko, neguan egunero dutxatzea denbora galtzea da, etxe barruko landareek maite dute euria... Euskaldunok egunean 130 litro ur inguru gastatzen omen dugu, 2009an Eusko Jaurlaritzak metro kubikoko 0,6 xentimoko kanon ekologikoa kobratuko die hortik pasatzen direnei; ni ez nago horretan xentimorik gastatzeko prest, lotsa pixka bat badut aizue!

Bale, egia da Europako izkina hau tropiko txiki bat dela, “total, bestela itsasoan bukatuko du” esango du batek baino gehiagok. Baina kontuz, hori pentsaera *tranposoa* da-eta. Ez al zarete oraindik enteratu ura izango dela etorkizunean ondasunik jeloskorrena? Gainera, ez gara soilik ura aurrezteaz ari, gasa ere hor dago. Min ematen dit gasaren fakturak, eta uda etortzen denerako asmakizun paregabea daukat buruan gasa aurrezteko. Nire terraza labe bat da udan; ba ziur nago, behatz potoloa jokatuko nuke, eltze bete ur jarritz gero entsaladarako arrautzak bakar-bakarrik egosiko liratekeela bertan. Lau arrautza gutxiago Naturgasen gasbide erraldoi horretatik tiratzeko.

Eusko Jaurlaritzak metro kubikoko 0,6 xentimo kobratuko die eguneko 130 litro ur baino gehiago gastatzen dutenei

URKO APAOLAZA

Gortinak ederrak dira, baina ederragoa argi naturala.

Orain negua da ordea. Gure etxean kerosenoz berotzen dugu sala. Bada, egun hauetan sukaldea berdeskubritu dut, eta jakin dut zergatik zen arbasoen bilgune. Aitona-amonek... Haiek bai bizi kalitatea! Afalostean, telebista ikusteko sala korrika berotzea deprimitzekoa da; nahiago sukaldeko beroan berriketan segi. Gainera, nire sudurrak eskertu du kerosenoarena.

“Bonbilla normalari agur”, esan dute egunkariek. Etxeko kontsumoaren %10 argiak eramaten du eta kontsumo baxuko bonbillak irabaziko du borroka. Aurreragoko lanak izan ditugu ordea: sukaldeko fluoreszente-ari trapua pasa, argi txikia jarri gau erdian fluoreszente mantso hori piztu behar ez izateko, *stand by* alaeak amatatu eta kontsumo fantasmak uxatu... Ah! eta gortinak ederrak dira, baina ederragoa argi naturala. Armen-darizen pelikuletako protagonista sentitu naiz leihotik sartutako argi meak ukitu nauean; lasaitasuna ekarri du etxera, buruko minak kendu dizkit, eta ez soilik Ibedrolako gutun detestatua irakurtzeak behingoz poztu nauelako.

Ogia ez doa zakarretara

Onintza Irureta

AMONAK KONTATZEN ZIDAN haren etxean janaria zakarrontzira botatzea bekatua zela. Familiak bizirauteko irudimena latz landu behar. Nik ez dut irudimena muturreraino estutu eta helburua ez da bizirautea, baina bai zabarkeriaz ez kontsumitzea eta planetaren makineria zorua, tanta bat bada ere, lasaitzea.

Ezin esan negua lehorrean lasai paseatzeko aukera handirik ematen ari zaigunik. Hala ere, kilometro gutxiko jira-bueltan ibiltzeko aukera izan dut. Masustak azkar ikusi ditut, gaztainen bila herri lurretara jo behar izan dut, biak ala biak, dezente pilatu ditut. Postrerako moldatu naiz egun batzuez, doan eta fruituok milaka kilometrotako bidaiak egin gabe, paper-plastiko-poltsatan bildu gabe, elaboratu gabe... Perretxikoak nekezago aurkitzen dira, modan jarri baita mendia alderik alde garbitzea. Horiek aurtengoz paso. Ez ditut bildu intxaurrak, ezta urrak ere, baina horiek ere batzuetan harrapatu beharrik gabe eskura egoten dira, bilatuz gero, noski. Osabaren sagar arbolaz akordatu naiz. Bakarra da, baina aurten sagar urtea izan da. Kilo batzuk ekarri ditugu eta gordinik jateko makal samarrak direnez, konpota goxoa egin dugu.

Astearte buruzurian afaria izan dut elkarrean. Ia denak kirolariak gara eta lepo jaten dugu. Sukaldariak erruz prestatu du janaria: arroza barazkiz josia eta arraina patatekin. Lotarako gehiegi jan dugu, eta hala ere, arroz asko ontzian hoztu da. Jendea, agurto eta badoa etxera. "Eta soberakinak?", erantzunik ez. Ontzi galanta soberakinekin etxera eramanez, *tupperware* famosoak lau bete ditut. Lau janalditarako badaukat, lantegiko jangelan jaten baitut.

MIKEL GARCIA

Lantegiko jangelako ogia zakarrontzira?... Afaltzeko eguneko ogia.

Osabaren sagar arbolaz akordatu naiz. Bakarra da, baina aurten sagar urtea izan da. Kilo batzuk ekarri ditugu

Hantxe nago, lantegiko jangelan nire arroz platerkadaz harro. Albokoak eguneko ogia eskaini dit, ez baitut bazkaltzeko inoiz ogirik erosten. Elkarteko sukaldariaren arroz goxoa dena barrura joan da eta ogia sobratu da: "Zurea da ogia eta tori, nik ez dut behar, gauerako beste bat erosiko dut, zuk hartzen ez baduzu zakarrontzira doa".

Zakarrontzira? Afaltzeko eguneko ogia, afaltzen jaten ez badut biharko gosariko kafesnean bustitzeko primerakoa, bestela izozkailura. Amonak koxkorak gogor-gogor egin arte gordetzen zituen, baratxuri zopa gozua egiteko. Hara zakarrontzirako bidea zeraman ogi gaixarentzat laugarren bizi aukera.

Agian txorakeriak dirudite, zekena deituko didazue... baina ez dut ez gutxiago ez okerrago jaten, dirua aurrezten da, eta oso oso gutxi bada ere, alferrikako ur eta gasolio tantak, argindarrak eta beste saihestu ditugu. Jangelan norbaitek esan du Amerikako Estatu Batuetan ohikoa dela jatetxeko mahaian jan gabekoak poltsan jaso eta etxera eramatea. Agian adibide hori *guaiagoa* da.

Burua astindu, gerra garaiko amonaren estuasunak eraginda ez bada ere.

Garraioa: Bizi kalitatea pausotan neurtzen da

Estitxu Eizagirre

Gai arraioa egokitu zaidana, murrizteko. Ez mugitzea da formula eraginkorrena: herrian bertan egitea bizimodua. Tolosaldeako (Gipuzkoa) herri txiki bat da gurea, trenik eta autobusik gabea. Eta bi langilez zein haur txiki batez osatutakoa, etxea.

Erosketak etxera datoz

Goizero ogia eta egunkaria atean zintzilik izaten ditugu, oihalezko (lo)zorroan, okinak egiten baitu etxeetara itzulia. Barazki-frutazaleak ostiral eguerditan irekitzen dizkigu furgonetako ateak. Esnea bertako baserritarri hartzen diogu. Arraina izozkailuan dugu, denbora baterako. Harategia bizikidearen ofizio da, baina gainerakoan arrainarekin bezalaxe egingo genukeelakoan nago. Ondorioa: latako eta zorroko produktuen bila jaisten gara. Ohitura bihurtu da inguruko "erosketetara noa, zerbait behar?" galdetzea. Diote etorkizunean Internetez egingo ditugula mota honetako erosketak, eta etxera ekarriko dizkigutela... oraingo, denda askok ez dute herri txikietaraino banaketarik egiten, eta beste batzuk oso garestiak dira.

Aisialdia? Plazako haizealdia

Bertan ematen ditugu arratsaldeak. Baten etxean kafea, bestearnean "ludoteka"... Elkarte gastronomikoa leku goxoa da neguko arratsaldeak luzatzeko. Asteazkenetan zabaltzen da liburutegia, eta frontoiak ere arratsalde batzuk arintzen ditu. Eta zeruak barkatzen duenerako, plaza zein parkea baino hoberik ez da... Bizi kalitatea pausoka neurtzen dela entzun dut. Haurrek euren pausoz iristeko moduan dute jolastokia, etxea, eskola...

Haurreskola eta eskolara oinez

Irailan jarri genituen martxan haurreskola eta eskola. Beste alor askotan bezala, mugikortasunean ere asko irabazi dugu: Iaz orduerdi lehenago jaikitzen ginen, kotxean sartu eta ondoko herriko haurreskolara joateko. Aurten lo gehiago egiteko tartea dugu, haurra oinez eramaten dut, sarri lo, behartuta esnatu gabe. Herrian, lau urteko haurra bere kasa joaten da eskolara, goiz batez jaiki eta gurasoei "ez etorri nire bila" esan zienetik.

Frustrazioak: Lanera nola heldu?

Egunero lanera joaterakoan datoz komeriak.

ESTITXU EIZAGIRRE

Bidea puskaka

Frustrantea gertatzen da garraioari alternatibak bilatzea. Bidea puskaka egiten dela ohartzea izan da, niretzat, irtenbidea. Adibidez, gurasoen herriraino (19 kilometro) ez naiz oinez iritsiko. Baina ondoko herrira txirrindaz edo kotxez joanda, tren hartu dezaket bertan. Donostiara ere horrela joaten gara. Denbora irabazten dugu eta apartatzeko buruhaustea arindu dugu. Eta haurrarentzat bidaia magikoak dira trenekoak. Baina dena ez da ideala: Euskotrenekoak andenaren parean geratzen dira, haur kotxeak igotzeko primeran. Renfekoetara, ordea, ez dago bakarrik igotzerik. Eskerrak beti dagoen norbait laguntzeko prest... Eta garraio publikoaren egungo prezioak ez du erabilera sustatzen.

Egia esan, ez dut soluzio magikorik aurkitu. Aukera eraginkorrena, ahalik eta lan gehiena etxetik egitea da. Bilerak asteko egun batzuetan kontzentratu, eta gainerako egunetan etxetik aritzea. Baina joan beharra dagoen egun horietarako, 18 kilometrorako (kotxez 20 minutura) dut lana. Garraio publikoa erabiltzeko, bi aukera: lehena, bi kilometrorako dagoen ondoko herri txikira oinez jaitsi, eta bertan autobusa hartzea. Ordea, ordutegia nahiko mugatua du eta ez datorkit parean: ni iritsi bitartean, bi orduz haurra zaintzeko norbait lotu beharko nuke. Bigarren aukera hurrengo herrira (sei kilometro) txirrindaz joan, eta handik bai, maiz ditudan autobusak hartzea da. Negu giroa eta errepidearen oraingo egoera ikusita, udaberrira arte arrisku kirol horri uko egin diot. Udaberrirako, ordea, egin behar dut saiakeraren bat txirrindarekin. Lehen bi kilometroak salbu, bide-gorri ederra dugu autobusa hartuko dudako herriraino. 40 minutu inguru beharko ditut etxetik lanera, haurraren iristeko moduan. Gainera 2009 honetan taxi-busa jarriko dutela entzuten da herrian... Ea aukera berriak zabaltzen dizkigun.

Aisialdiaz gozatzeak ez du preziorik

Mikel Garcia

BIZIKLETA HARTU eta hondartzara hurbiltzea, itsasoa ikustera; tortilla bokata eta ur botila alboan mendi aldera gerturatzea lagunekin; etxe ondoko parkera jaistea patinatzerara, korri egitera edo paseatzera... Euskal Herrian dugun inguru pribilegiatua aprobetxatuz kontsumo urria eskatzen duten ekintza ugari bururatu zaizkit hamabost egun hauetan egiteko. Arazo bakarra dago, ordea... Ez da uda, neguko eguraldi hotz eta euritsua da nagusi eta bustita dago inguru pribilegiatu hori.

Beraz, beste plan batzuk bilatu behar. Irakurtzea aukera erraza da: herriko liburutegiko eskaintza zabala da. Hala ere, noizbehinka etxeko apaletan begiratzea ere ez dator gaizki, hautsa hartzen ahaztuta nituen eleberri interesgarri asko aurkitu baitut nire edo nire guraso eta arreben logeletako liburuen artean, bere garaian irakurri ez nituenak. Are interesgarriagoa da afizioa lagun batekin edo gehiagorekin konpartitzea: nik nire liburuak gomendatzen dizkiot eta lagunak bereak uzten dizkit, doan noski. Zinema ere gustuko dut; Internetetik jaitzitako pelikulak baino, pantaila handia nahiago, baina hain da garestia zinemara joatea... Oraingoan, asteburuan joan beharrean, ikuslearen egunean hurbildu naiz –gazte txartelarekin edozein astegun buruzuritan ere egin daiteke– eta bi euro aurreztu ditut. Askaria hartuta joan naiz, litxarreriak erosteko tentazioa saihesteko.

Bi aste hauetan nire buruari jarritako erronkaren ondorioz, gauza bat argi geratu zait: telebista eta Internet ez dira eguraldi tristeetarako aisialdi merke bakarra –eta eskerrak!–. Reflex kamerarekin orduak eman ditut inguruko paisaia, objektu eta pertsonak objektiboarekin harrapatzen; norberak bere zaletasuna berreskura dezala: musika tresnaren bat jo, margotu, sukaldatu, musika entzun, mahai jolasak armairutik atera... Hobetuz programak langile eta langabeentzat doan eskaintzen dituen ikastaro andanatik gustuko bat hautatu dut; anitza da

MIKEL GARCIA

Kañak baino, zuritoak hobeto.

Doan edo diru gutxigatik inguruko gaztetxe, kultur etxe, auzo elkarte, bideoklub edo aretoek eskaintzen dituzten ekintzak asko dira

eskaintza, eta auzo elkarteetan ere, merke aurki daitezke hizkuntzak, dantza, yoga, sukaldaritza, kirolak, musika eta beste hamaika gai jorratzen dituzten ikastaro eta proposamenak. Zaletasun bera duen jendearekin taldean biltzeko aukera paregabea dira gainera.

Halaber, egunkariko agendak mundu berria zabaltu dit begien aurrean: doan edo diru gutxigatik inguruko gaztetxe, kultur etxe, auzo elkarte, bideoklub edo aretoek eskaintzen dituzten erakusketa, pelikula, ikus-entzunezko proiektzio, kontzertu eta emanaldiak asko dira. Herriko auzo elkarte batek antolatutako antzezlanak aukeratu dugu astebururako, eta gustura egin dugu barre, ezer ordaindu gabe. Ondoren, kañak eskatu beharrean zurituak hobetsi ditut, eta koadrilako afarirako, bikoteka jaki desberdinen ardura hartu dugu: etxean prestatuta eramanez ditugu elkartera, edariak baino ez ditugu ordaindu, eta afalosteko elkarriketa atsegina ordu txikiak arte luzatu da.

Izan ere, doakoak dira gauzarik onenak: “denbora galtzea” norberaren gauzetan pentsatuz; bikotearekin, seme-alabekin edo txakurrarekin paseatzea; berriketan aritzea; sexua praktikatzea... ■

Javier Irureta

Txamarra jantzita eta betiko aterkia eskuan azaldu da zitara. Umil, atsegin, sinple. Djalminha izar zoroaren burukadari aurre egin ziona bera ote zen galdetu diot nire buruari.

SUSTRAI COLINA

Argazkiak: Iñigo Azkona

Entrenatzailea bere bakardadean

«Jokalariek bota nahi bazaituzte, botako zaituzte»

Jendeak futbol mundu *glamouroso* eta izartsutik ezagutzen zaitu, baina izatez baserrian jaioa zara.

Irungo Portu auzoko lau bizitzako base-
rri batean jaio nintzen, zazpi senideko
familia batean. Erdikoa naiz, hiru senide
zaharrago eta hiru gazteago dauzkat.
Beti esan dut zaplazteko gehienak erdi-
koa izateagatik jaso ditudala. Jakina,
zaharragoei errespetua zor zitzaien, eta
gazteagoak mimatu behar ziren. Ondo-
rioz, errua, egurra eta mandatuak nire-
tzako. Hori bai, gogoan dut, distantziak
distantzia, eskolara oinez joan izan gare-
la beti. Gaurko modak harritu egiten
nau. Autobusak ia-ia etxez etxe ibiltzen
dira haurrak batzen, eta baten bati gelto-
kia urruntxo geratzen bazaio kexatu egi-
ten da.

**Eskolara bidean baloia bezain amets
borobilak egingo zenituen.**

Etxean ez genuen futbol girorik. Meaka-
ko eskola utzi eta Irungoan hasi gine-
nean hasi nintzen futbola arnasten.
Urdanibia plazan bankutik bankurako
tarteak aprobetxatuz jokatzeko genuen,
hondartzakorako taldea ere orduantxe
osatu genuen. Oroitzen naiz horretarako
fitxa faltsifikatu behar izan zidatela
hamabi urtez azpikoek ezin zutelako

Nortasun agiria

1948ko apirilaren 1ean jaio zen Iru-
nen. Jokalari gisa, 344 partida joka-
tu zituen lehen mailan, bi liga, Errege
Kopa bat, eta Kontinente-arteko
kopa irabazi zituen. Entrenatzaile
bezala, 612 partida zuzendu ditu
lehen mailan, hainbat talderen aul-
kietatik; Deportivorekin liga eta kopa
bat lortu zituen.

parte hartu. Hortik landa, konturatzerako, baloiaren atzetik bizi izan ginen. Inguruko torneo guztiak jokatzeaz gain, ondoko auzo eta koadrilak ere desafiatzen genituen. Ez zait ahaztuko behin Berakoen aurka jokatu genuela. Bizikletan joan ginen bertaraino, eta erraz irabazteaz gain, nik gol mordoa sartu nien. Bizikletaren gurpilak zulatu zizkidaten eta Beratik etxera halaxe itzuli behar izan nuen. Eskerrak lagun batek mobileta zeukan. Gibelean eseri, 50 metro egin, eta guardia zibilik zegoen ikusteko geratzen ginen. Beste 50 metro, gelditu, eta... Iruneraino. Handik gutxira sartu nintzen Real Unionen, baina ezer izatekotan, kaleko jokalaria izan naiz.

Ezberdina da kalean jokatzen hezi eta hazi den futbolaria?

Bai. Kalean ohitzen denak malezia asko garatzen du. Karrikan beti zabiltza apustuan, beti dago zerbait jokoan, orduan trikimailu eta jukutria asko erabiltzen ikasten duzu. Gaur egun, hain gazte futbol akademietara joaten diren umeek hori ez dute sekula ikasiko. Bistan da askoz baldintza hobeak dauzkatela bertan, segur aski futbolari teknikoki puruagoak ateratzen direla bertatik, baina nik futbola praktika kaletar gisa ulertzen dut. Argentinan Maradonaz ari direnean karrikan jokatzen duten atezainez mintzo dira. Futbolaz dudak ideia hortik askoz hurbilago dago akademietatik baino. Gaur egun, haurrak zazpi urterekin goi-mailako futbol zentroetan sartzen dituzte. Berez ez zait gaizki iruditzen, baina futbolaria jaio egiten da.

Zer iruditzen zaizu taldeek hamar-hamabi urteko haurrak fitxatzea?

Izugarri goiz dela uste dut. Haur bat futbolaria ateratzeko egiten direnak egitea sinesgaitza gertatzen zait. Messiren kasuan, hamabi urterekin ekarri zuten Argentinatik. Sekulako futbolari puska atera da, orduan denak isiltzen gara, baina hor sekulako arrisku eta desgaste familiarra dago. Haur horiek etxean eta lagunartean berez jasotzen diren balore asko galtzen dituzte, eta horrek derrigor dakar alde negatiboa.

Nor iristen da lehen mailara, teknikoki dohatsua ala buru-indar handikoa?

Itxura batean, teknikoki dohatsua lehenago heltzen da, baina konstantea eta erregularra denak ere debutatzen du. Esango nuke gainera, garapen futbolistiko berantiarra goa izan dutenek futbol bizitza luzeagoa dutela. Orain Espainiako Federazioko presidente den Villar da adibidea. Athletic-en debutatu

eta bidali egin zuten. Getxon hirugarren mailan jokatzen aritu zen, Athletic-ek berriz fitxatu eta internazionala izaten bukatu zuen arte. Gaztetan teknikoki jantzia denak ikus-kizuna ematen du, baina zenbat dira su batean hasi eta pot egin dutenak? Oreka eta konstantzia ezinbestekoak dira goi-mailako kirolean irauteko.

Jokalariak fitxatzerako orduan saiatzen zara futbolari bati oreka ematen dioten zelaitik kanpoko datuak biltzen?

Saiatzen zara, baina ez da erraza, oso mundu opakoa da. Jokalarien ordezkariak tartean sartzen dira, eta zuzeneko edo lehen eskuko informaziorik ez badaukazu sekulako zipotzak sartzen dizkizute. Ordezkarien interes bakarra saltzea da, eta edozertarako prest daude. Ezker hegaleko baten bila bazabiltza, ezkerrera oso ondo egokitzen den eskuin hegaleko bat daukatela esateko gai dira. Zuk jokalaria fitxatzen duzu, eta postu horretan ez duela jokatu nahi esaten dizu gero, ez duela inoiz hor jokatu. Aluzinagarria da. Era berean, ordezkarien arabera, zelaitik kanpora denak dira aingerutxoak, denak jator-jator eta formal-formalak. Ordezkarien hitzaz gaindi joaten ahalegindu behar zara, informazio zintzo eta zehatza lotzen, eta batez ere, jokalaria ibilbide osoan gertatutakoa aztertzen. Egun, nirekin arazoak izan zituzten jokalarik batzuek beste entrenatzaile batzuekin problemak dituztela ikusten dut. Ez da kasualitatea. Ordezkariak aldatu direla, ezkondu eta asentatu direla, esango dizute, baina bai zera. Gauza zenbaitetan, pertsonak ez dira sekula aldatzen, beti lehengo lepotik burua.

Adibidez, Lyon-eko entrenatzaile ohiak, jokalarik dibortziatuak ez omen zituen fitxatzen.

Oso interesgarria da hori. Nire ustez, dibortziatu berri den jokalarik baten oreka psikikoa ezin da ona izan. Derrigorrez errendituko du bere mailaz behera, eta ez harritu, aldagelan oilategia aztoratzen badizu. Kurioa da futbolaren eta dibortzioaren arteko lotura. Futbolari asko eta asko aldapa behera hastean edo erretiratu berritan banandu dira. Ez da inor bereizten bere artearen gorenean. Jakin behar da futbol munduko bikote anitzek senarraren gloria momentuan ezagutzen dutela elkar, eta neurri batean, harreman fikziozkoak direla. Errealitatea gloria bukatzean dator.

Gaur egungo taldeen aldagelak errealitate kultur-anitzak dira. Nola kudeatzen da hori?

Sailkapena

“Iaz European sartu ziren sei taldeak hortxe-hortxe egongo dira aurten ere. Igo berriak zein iaz gaizki ibili zirenak, berriz, ez dira putzutik aparte ibiliko. Mirari gutxi dago futbolean”.

“Aldagela batean 25 jokalarik bizi dira, bakoitza bere ego, mania, helburu eta miseriekin. Entrenatzaileak jakin behar du soka noiz tenkatu eta noiz laxatu”

AZKEN HITZA

Euskal taldeak

"Bosman legeak kalte handia egin digu. Filosofia eta kontzeptu futbolistiko batzuen mamu beltza da. Harrobia ikusteko era ere aldatu da, globalizatu, eta guk identitate arazo batekin egin dugu topo. Aldez edo moldez, hori konpondu beharra dago. Harrobiko jokalariek ateratzeko bidea eta denbora behar dute".

Oso konplikatua da. A Coruñan errezorako ohitura handia zuten hiru marokoar neuzkan. Partida guztien aurretik euren liturgia zeukaten, lurrera tapiza bota eta otoitzean hasten ziren. Pentsa, behin arbitroa ere izutu egin zuten! Dena den, denen erlijio, ohitura eta bizimoduak errespetatzen eta koordinatzen saiatu behar duzu, baina aurrera egiteko, futbolaren eta egin nahi den jokoaren inguruko kontzeptu komuna edukitzea ezinbestekoa da. Adibidez, Athletic-en aldagelan ez duzu arazo hori. Denek bizimodu, bizi proiektu eta futbola ikusteko era oso antzekoak dituzte. Beste talde batzuetan, jokalariek badakite epe jakin baterako daudela, eta gehienetan beraiena ikusten dute taldeari erreparatu beharrean. Nik zorionez, ez dut jende txarrik izan, eta ia beti denok egin dugu norabide berean arraun.

Ez da erraza izango, ezberdintasun kulturelei soldata ezberdintasunak gehituz gero...

Ez da erraza, ez. Erraza izango balitz mundu guztia izango litzateke entrenatzaile! Gogoan dut Atletico Madrilen jokatzen nuenean atzelariari aurrelarioi baino dezente gutxiago ordaintzen zirela. Atzelari batek beti esaten zuen gugatik erdi-txantxan: "A zer eguna daukaten *millioneteek!*". Broma tonuan esaten zuen, baina bistakoa zen hor arantza bat zegoela. Beste kasu batzuetan, ohartzen zara bat topera errenditzen ari dela eta ondokoak, lau aldiz gehiago kobratu arren, ez duela kolpe zorrik jotzen. Harrobiko jokalariek ere beti esaten dute kosta egi-

Taktika

"Taktikak jokalarien arabera izan behar du. Entrenatzaile bat ez dute taktikak on bihurtzen, jokalariek baizik. Hori hala, jokalariek bakoitzari zuku gehien ateratzea da entrenatzailearen lana".

"Gaur egun, entrenatzaile batentzat ezinbestekoa da prentsa-aurreko bat kontrolatzen edo elkarrizketa bat toreatzen jakitea"

ten zaiela hasieratik kanpotarraren begirunea lortzen. Badaude jendea motibatze formulak, baina goiz ala berant, ezberdintasun horiek beti ateratzen dira argitara. Era berean, ezinezkoa litzateke aldagelan denek berdin kobratzea. Batek zaharragoa dela esango lizuke, besteak gehiago jokatzen duela, Urliak golak sartzen dituela, Sandiak palmarek hobeak daukala... Aldagela batean 25 jokalarik bizi dira, bakoitza bere ego, mania, helburu eta miseriekin. Entrenatzaileak jakin behar du soka noiz tenkatu eta noiz laxatu.

Askotan soka entrenatzaileak berak edukitzen du lepo-bueltan. Jokalariek bota dezakete trebatzaile bat?

Ados jartzen badira, oso errazki. Gainera ez daukate denek ados jarri beharrik. Nahikoa da nukleo txiki batek zure aurka egitea. Nahikoa da gezur txiki bat sortu eta jendea elkarri burua berotzen jartzea. Bola aldapa beheara handitzen eta handitzen hasten denean, alferrik da, ez dago zereginik. Bota nahi bazaituzte bota egingo zaituzte.

Suposatzen dut jokalariek ez ezik prentsak ere sekulako indarra duela.

Kontrako giroa sortu dezake. Jendearen morala eta animoa abailtzen duen giro desatsegin eta tentsua. Prentsak iritzia sortzeko duen boterea izugarria da, eta ez duzula balio esaten badu, jende guztiak pentsatuko du ez duzula balio. Gogoan dut, Carlos Bianchi entrenatzaile argentinarra nola *fulmi-*

natu zuen prentsak hedabideekin erlazioa-
tzeko zuen modu hotzagatik. Arratsalde-
gautetan ez zuen elkarriketarik ematen, eta
hori ez zaio batere gustatzen Espainiako
kirol prentsari. Hori ikusita, bere bila joan
ziren, eta ez zuten etsi bidali arte. Horretaz
gain, prentsa oso abila da aldagelan giro
nahasia sortzen. Oso ongi ezagutzen ditu
jokalariak eta badaki zein diren bakoitzaren
interes eta ahulguneak. Ederki dakite kome-
ni zaien dinamika sortzen, eta oso zaila da
horri aurre egitea.

Entrenatzaileak ez, orekariak izate-
ra kondenatuta zaudete.

Hortik dator hain ezaguna eta
poetiko den entrenatzailearen
bakardadea. Inguruaren konfian-
tza galtzen hasten zarenean hilda
zaude. Denekin ondo egon behar duzu
baina ezin zara inoren lagun izan. Beti kon-
tatzen dut Luis Aragonesen kasua. Atletico
Madrilen gure taldekide izatetik gure entren-
atzaile izatera pasa zen goizetik gauera. Ba
egun batetik bestera *de tí* hitz egitetik *de usted*
hitz egitera pasa zen, gurekin parranda egite-
tik kafea ere bakarrik hartzera. Berak marka-
tu zituen distantziak. Bazekien, jokalariek ez
dizutela galdetzen zergatik jokatzaren duten,
zergatik ez duten jokatzaren baizik. Bazekien,

**"Denekin ondo egon behar
duzu baina ezin zara inoren
lagun izan"**

futbolariak behatza emanez gero besoa har-
tzen dizula. Hori futbolariak ez ezik, pren-
tsak ere egiten du. Horregatik esaten dut,
entrenatzaile izateko ikastaroetan, taktika eta
prestaketa fisikoari buruzko klaseez gain, ez
legokeela gaizki prentsarekiko harremanak
lantzeko lezioak ematea. Gaur egun, entre-
natzaile batentzat ezinbestekoa da prentsa-
aurreko bat kontrolatzen edo elkarriketa
bat toreatzen jakitea.

Langabezia hilabete luzeak iraute-
ko pazientzia edukitzea ere ezinbes-
tekoa izango da, ezta?

Athletic utzi nuenetik hamar urte
egon naiz etenik gabe entrena-
tzen. Orduan lasaitasun une haue-
kin egiten nuen amets, baina orain
telefonoak noiz joko zain nago,
entrenatzeko amorratzen. Taxuzko proiektu
bat gidatzeko antsia daukat. Ez dakit
zerekiko errebantxa gosea den, baina grina
edo har horrekin bizi naiz. Ez naiz ongi
egin dudanarekin akordatzaren, gaizki egin
edo egin gabe utzi dudanarekin baizik. 612
partida zuzendu ditut ligan. Bigarrena naiz
Luis Aragonesen ondotik. Ilusioa daukat
marka hori berdindu eta gainditzeko. Ez
dakit aukerarik izango dudana, baina badaez-
pada, prest egotea komeni zait. ■

Jaso astero ARGIA etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneak kide ere izango zara

INDEPENDENTZIA
ASTERO IKUSTEN DA

Izen deiturak:
Helbidea: Posta kodea: Herria:
Herrialdea: Jaioteguna:
N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:
Ordainketa mota: ☐ Bankuz
☐ Taloiez
☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L.ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647
Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik
Banku edo aurrezki kutxa:
Titularra: N.A./I.F.K.:
Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:
Entitatea: Sukurtsala: K.D.: Kontu zenbakia:
Data: Sinadura:

Harpidetza-orri hau zure datuekin bete eta helbide honetara bidali: **142 P.K. / 20160 Lasarte-Oria -Gipuzkoa-**

Aukeratu ongi-etorri oparia

"Kirolaz badakit"
mahai-jolasa

"888 txiste"
liburua

"Txoriak txori"
lamina

%25eko beherapena
ikasle bazara

Urtebeteko harpidetza:
2008ko prezioak

135 € Hego Euskal Herrian
165 € Ipar Euskal Herrian

argia

Álvaro de Rújula

«Urte asko da partikulen fisikan ez dela aztarnarik»

Madrilarra, ia 30 urte darama Suitzan. Askoren biografia has liteke horrela, baina gutxiren curriculumak da Álvaro de Rújularena bezain distiratsu. Fisikari teorikoa da eta CERN du lantokia, Ikerketa Nuklearrerako Europako Kontseilua. Hilaren 15ean Bilbon izango da, Unibertsoa aurkitu jardunaldietan hitzaldia emateko. Aurretik gurekin mintzatu da unibertsoaren sekretuei estalkia kentzeko ahaleginaz. Hori baitu eguneroko ogia.

UNAI BREA

“ENERGIA HANDIEKIN zerikusia duten kosmologia, astrofisika eta oinarrizko fisika alderdiez arduratzen naiz”, aurkeztu du bere burua. “Partikulen fisika arloan lan egin izan dut beti, energia handien fisikan”. CERNe-ko LHC (Large Hadron Collider) azeleragailuak inoiz gizakiak sortu duen energiarik handiena izango du, hain zuzen. Hor zer aurkitzea espero duten azaldu digu Álvaro de Rújulak.

Bilbon emango duzun hitzaldiak *El vacío y la nada, o las fronteras de la física* (Hutsa eta ezereza, edo fisikaren mugak) izenburua du. Hutsa eta ezereza ez dira gauza bera, hortaz. Ez. Unibertso honetako hutsa, dirudienez, ez dago hutsik. Eta naturaren oinarrizko legeetan gutxien ezagutzen ditugunak hutsarenak dira, bitxia bada ere.

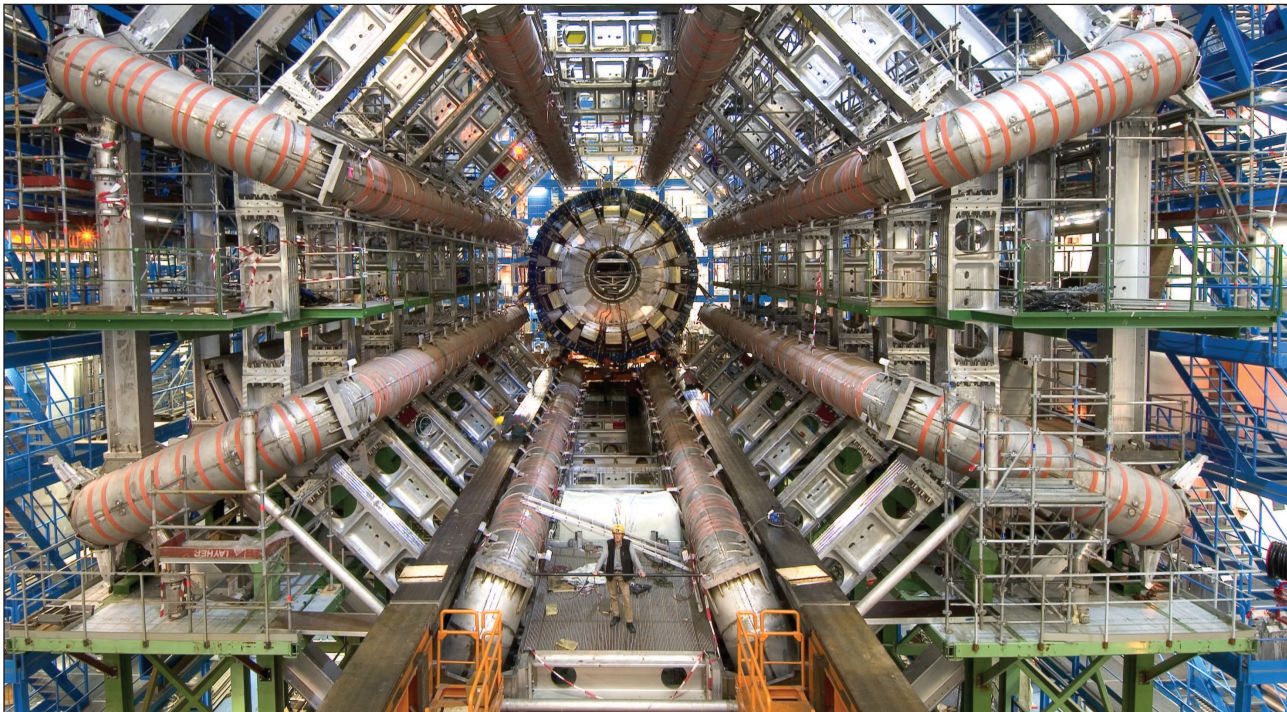
Hutsa hobeto ezagutzea da LHCren helburuetako bat, baina, zer da LHC?

Hadroi kolisionatzaile bat. Hadroiak elkarrekintza indartsuak dituzten partikulak dira, atomoen nukleoak, esaterako. LHCn hainbat partikulari eginaraziko zaie talka, protoietatik –hau da, hidrogeno nukleoetatik– hasi eta protoi eta neutroi asko dituzten berun nukleoetaraino. Makinak bi eratzun ditu; horietako bakoitzean kontrako noranzkoetan azeleratuko dira partikulak, eta lau puntutan elkarrekin talka egin araziko zaie. Puntu horietan egingo dira esperimentuak,

energia handia dagoenean naturan zer gertatzen den aztertzeko. Energia handiak gauzak modu intimoagoan ikusteko balio digu. Gero eta gauza txikiagoen egituren barneratzeko, gero eta energia handiagoa behar da. Existitzen den guztia osatzen duten partikulek nola funtzionatzen duten ulertu nahi dugu, eta horretarako oso energia handitan

“Zientzialariok gizartearen zati gara eta harekin partekatzen ditugu, besteak beste, diru baliabideak eta kulturarekiko interesa. Uste dut ezagutzaren plazera, nolabait deitzearren, gizartearekin partekatzeke betebeharra dugula”.

aztertu behar ditugu. Existitzen direla bada-
kigun partikulak aztertzeaz gain, beste
batzuk sortuko ditugu; horiek ere existitzen
dira, baina ezegonkorrak dira, eta modu
bakarra dago behatzeko: fabrikatuz eta nola
desintegratzen diren begiratzuz. Azken
batean, gizakiak egin dituen makina guztien
tan LHC da energia handiena daukana.
Hura da zientziaren etorkizuneko muga.

Zer esperimentu egingo da zehazki?

Horieta bitan, Atlas eta CMS izenekoetan,
Higgs izeneko partikula aurkitu nahi dugu.
Uste dugu Higgsen partikulak gainerako part-
ikulen masen sorrerarekin zerikusia duela.
Susmagarri nagusia da eremu horretan. Exis-
titzen dela susmatzen dugu, hain zuzen.

Eta nola eragingo lioke partikula horrek bes- teen masari?

Haiek sortuz. Hutsa, lehen esan dudanez, ez
dago hutsik, "Higgsen partikularen eremua"
izena duen zerbaitez beteta baizik. Partikula
batek hutsean bidaiatzen duenean, huts
horretan zerbait dagoela "nabaritzen" du,
hutsarekin elkarrekintza du, eta horrexek
sortzen ditu partikula guztien masak. Guk
hutsa bibratu arazi nahi dugu, era horretan
Higgsen partikulak sortuz. Izan ere, bibra-
zioak eurak dira Higgsen partikulak.

Susmagarri nagusiak direla esan duzu. Bada gehiagorik ala?

Bai. Bigarren susmagarria ustez unibertsoa-
ren masa iluna eratzen duten partikulak dira.
Badakigu materia hori existitzen dela, baina
ez dakigu zer den. Ez gara unibertsoaren
zentroa, eta hori gutxi balitz, hara non uni-
bertsoan dagoen material ugarienez, materia
ilun horretaz, eginda ere ez gauden.

Zulo beltzak sortzeko arriskuaz

"Laborategian
eragingo ditugun
talkak baino
milioika aldiz
handiagoak
gertatzen dira
gure galaxian,
eta ez da
desagertu zulo
beltzik izatekotan
desagertu behar
lukeen objekturik.
Beraz, badakigu,
behatsu dugulako,
halako gauzak ez
direla gertatzen.
Hipotesia ere ez
dira. Horretaz
kezkaturata egotea
zure logelan
grabitatearen
zeinua aldatu eta
gau batez
sabaiaren kontra
jotzeko
arriskuagatik
kezkaturata
egotearen
parekoa da.
Inork ez du
horren aurkako
aseguru-poliza".

Saiakuntza gehiago izango dela aipatu duzu...

Bai. LHC-b izeneko esperimentuan, materia-
ren eta antimateriaren artean zer alde dagoen
aztertu nahi dugu. Uste dugu unibertsoan,
beste denbora batean, materia eta antimateria
zeudela kopuru berdinetan, eta jakin nahi
genuke nola horrek antimateriarik ez duen
unibertso bateraino eboluzionatu duen. Izan
ere, materia eta antimateria elkartzean biak
suntsitzen dira eta ez bata ez bestea ez diren
partikulak sortzen dira, fotoiak adibidez.
Unibertsoak bataren zein bestearen kopuru
bera mantendu izan balu, gaur ez litzateke
materiarik existituko, argia izango litzateke
dena. Ez da hala gertatu, eta zergatia jakin
nahi dugu.

Esperimentu horiek hasita behar lukete honez- kero...

Bai, 2008ko udazkenean edo neguan. Baina
matxura izan zen, eta konponduta ez dagoen
bitartean ez genuke data zehatzik iragarri
behar. Itxaropena dugu datorren udan fun-
tziona dezan, baina...

Eta esperimentuek arrakasta izateko itxarope- na, handia al da?

Hara, baliteke Higgsen partikula ez aurkitzea,
baina gure ustez dituen ezaugarriak baditu,
aurkitzea besterik ezin da gertatu. Edonola,
ez aurkitzea deskubrimendu izugarria litzate-
ke. Hala balitz, zalantzarik gabe frogatuko
genuke ez dela existitzen, eta hori iraultza
handiagoa izango litzateke. Dena dela, hori
baino zerbait gehiago aurkitzea espero dugu.

Zer?

Konparazio baterako, espazioaren beste
dimentsio batzuk. Espazioak hiru dimentsio
izatea zientifikoki frogatu daitekeen erreali-

tatea da. Baina agian hori ez da hurbilketa besterik, hau da, baliteke guk espazioko puntutzat daukagun gauza bakoitza bolatxo bat izatea, bere baitan tolestutako barne-dimentsioak dituen. Hori ere LHCn aztertuko da, LHCk sortuko dituzten energiek “bolatxo” horiek aztertzeke adinakoak badira behintzat.

Esan duzunez, Higgsen partikula ez dela existitzen frogatzea partikula aurkitzea baino iraultza handiagoa litzateke.

Zergatik?

Partikulen masak nola eratzen diren ulertzeko beste modu bat aurkitu beharko genukeelako, eta ez dugu gogoan taxuzko bakar bat ere. Baina itxaropena dugu, Higgsen partikula aurkitzen ez bada, beste zerbait aurkitzeko, aurreikusi ez dugun eta aztarna eman go digun zerbait gertatzeko. Urte asko dira ez dugula aztarnarik lortu. 1975etik, gutxi gorabehera, ez da aurkitu benetan iraultzailetzat jo daitekeen ezer partikulen fisikan.

Horren arrazoia izan al daiteke ez dela egon, denbora horretan, LHC bezalako makinak egitea ahalbidetuko lukeen garapen teknologikorik?

Higgsen partikularene kasuan, adibidez, horixe da arrazoi nagusia.

Orduan, gauden-gaudenean, aurreranzko urrats bakoitzak teknologian inbertsio handia egitea eskatzen du.

Bai, espaziora satellite sofistikatu bat bidaltzeak bezala. Hogei urteko lana behar da, eta sarritan, diru asko.

Baliabide asko erabiltzen da ezagutza teorikoa handitzeko. Askori alferreko xahubidea irudituko zaie, mundua dagoen bezala egonda.

Inbertsio handitzat zer dugun ikusi beharko genuke. Zientzian egiten den inbertsioa, epe luzean, inbertsiorik onena da beti, nahiz eta epe motzean ez duen ziurtatzen erabakiak hartzen dituztenek berriro hauteskundeak irabaziko dutenik. Zientziak oso emaitza onak izan ditu, batzuk ustekabeak. CERNekin zerikusi handiena duena webguneetan informazioa trukatzeko erabiltzen den http hizkuntza da. Hemen asmatu zen, ikertzaileek hobeto eman ahal izateko datuak elkarri,

eta azkenean inprimagailua bezain garrantzitsua suertatu zen. Horregatik baino ez bada ere, CERNen egindako inbertsio guztiek merezi izan dute. Eta teknologiaren aurrerapenak oinarritzko zientziaren ondorioa dira beti. Bestalde, zientzia egiten dugu biolina jotzen dugun arrazoi beragatik: ez garelako tximinoak. Beste animaliangandik bereizten gaituena zientzia eta beste pare bat gauza gehiago dira; musika, poesia... Geurez dugu natura ulertzeko grina, gure izatearen zati bat da, eta ez da berez txarra, ezta garestia ere beste gauza batzuekin konparatuz gero, gerra-rekin esaterako.

Eta hau guztiau, azken batean, errealtatea ulertzen saiatzeko. Giza-kiok orain arte bildu dugun ezagutzaren arabera, zerez eginda dago errealtatea?

Elkarrekin oso lotura estua daukaten gauzez: energiaz, espazioz, denboraz... Kontzeptu batzuk ezin daitezke azaldu are gauza bako-

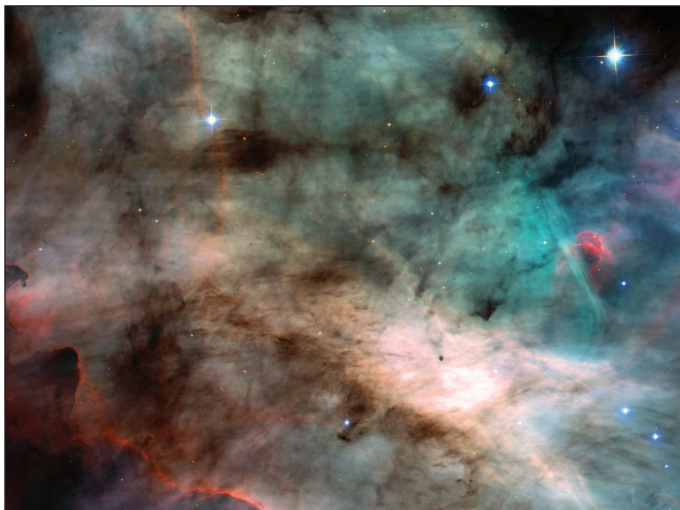
nagoen funtzioan. Guk dakigula behintzat. Eta horiek osatzen duten azpi-matza hori da errealtatea. Gauza bakunagotan deskonposatu ahal izango bagenu, gauza horiek zer diren galdetuko zenidake, eta horrela etengabe.

Hori da zientziaren bidea, gauza sinpleak are sinpleago bihurtzea?

Izan ere, errealtatea nahiko sinplea da oinarritzko maila batean. Ezagutzen ditugun gauza guztiek lege sinple gutxi batzuen arabera funtzionatzen dute, eta oso partikula mota gutxiz osatuta daude. Zuk ezagutzen duzun materia guztia hiru gauzaz baizik ez dago eginda: *quark up*-a, *quark down*-a –bi horiek osatzen dituzte protoi eta neutroiak–, eta elektroia. Horrekin eginda daude izarrak, planetak, pertsonak, ura, airea... materia arrunt guztia. Harrigarria da bakarrik hiru adreilu motarekin hain “eraikin” desberdin eta konplexuak egin ahal izatea.

Pentsa liteke azken batean den-dena osatzen duen adreilu mota bakarra dagoela, guk oraindik aurkitu ez badugu ere...

Halaxe esaten du supersoken teoriak. Haren arabera, aipatu ditudan adreilu horiek, eta beste batzuk –argi partikulak adibidez–, soka beraren bibrazioak dira, biolin bakar batek emandako nota desberdinak. ■

Lehenbizikoa

“Unibertsoa oso gaztea zenean –Big Bangaren osteko lehen segundo milioirenean gutxi gorabehera– hura osatzen zuen substantzia bera sortzen ahaleginduko gara LHCn. Alegia, zopa antzeko bat, protoiak eta neutroiak osatzen dituzten partikulez –*quark*-ez eta gluoiak– egindakoa”.

-vAtikaniaK
MINTZATU berri
da **TRANS**en
zurka...

TRANSGENIKOEEN?

**TRANSAKZIO
FINANTZIEROEEN?**

-Bai eta zera ere:
TRANSEXUALEN

...betiko.
in**TRANS**jentzia

Testosterona

Hori suertea nirea, Juanjo, ez duzu tokirik izan Beatriz Preciadoreen azken liburuaz hitz egiteko, eta niri pasa didazu txanda –inplizituki bada ere–. Nik ez dut bere azken lana irakurri, baina Volgako Batelariok egiten baduzue, zergatik ez nik? Zergatik ez egin irakurri ez dudan liburu baten kritika? Tira, kritika ere ez dut egingo, testosteronari egiten dion erreferentzia harrapatuko dut, besterik ez. Harreman berezia baitaukat hormona horrekin, gerora argituko dudanez. Izan ere, *Testo Yonqui* delako horretan testosteronarekin izandako bere esperientzia kontatzen du filosofoak. Zortzi hilabetez testosteronaz horditu da –gel antzeko bat azalean igurtziz– eta liburu batean kontatu ditu jasandako aldaketak eta sententzioak. To autofikzioa!

Preciadok bere gorputza erabili du laboretarategiko arratoi gisa, bere garaian Freud-ek –kokainarekin– edota Benjamin-ek –haxixarekin– egin bezala. Autofikzio-mediko-politikoaren esparruan ere, bistan da, zaharrak berri.

Testosterona, Preciadoreen aburuz, droga politikoa da, gaur egun estatuak kontrolatuta: sexuz aldatu nahi baduzu, botere biomedikoak *genero disforiko* gisa izendatzen bazaitu, kasu horretan bakarrik lortuko duzu hormona maskulino delakoa legalki. Hormona femeninoak, ordea, erraz eta erruz lortzen dira edozein farmaziatan, pilula antisorgailuaren bitartez, batez ere. Hormona “femeninoak” edo “maskulinoak” deitzen zaie, baina gizona zein emakume izan, bi motatako hormonak izango ditugu. Proporzio desberdinetan, noski, hor omen dago kontua.

Neu ere iraultzaile transgeneriko sentitu nintzen dermatologo-arenera joan eta medi-

Katixa Agirre

Rodriguez

Olasagarre

kuak nire akne kronikoaren arrazoa aurpegiratu zidan: testosterona gehiegi. Gehiegi zeren arabera? Emakumeek izan beharko luketen mailarekin konparatuta, noski. Neuk ere izan dut nire abenturatxo testosteronarekin, eta dagoeneko esan dut zeintzuk izan diren ondorioak: grano mordo bat aurpegi eta bizkarraldean.

Horregatik, barkatu, Beatriz, baina ni ez naiz testosterona –gehiago– probatzera animatuko. Iraultza *trans* eta *queer* guztien lotsa izango naiz, baina nire irudiaz bizi naiz, eta zaindu beharko, zer nahi duzue.

* * *

Baina ze ari gara, Juanjo! Ttakunkide batek egin digu alde, agurtu egin da eta guk ez diogu agurrik ere esan. Hain gaude murgilduta genero-teknologia eta antzeko uretan, Ur ahaztuta gelditu zaigula. Apalategi jauna, irailetik ibili gara hemen, ttakunka, batera. Plazera izan da. Izango dugu elkar ikusteko edo beste nonbaiten lau –edo sei– eskutara idazteko aukerarik, akaso.

Baina **ARGIA**ko mundutxo hau berezia da oso: lagun batek alde egiten duenean, beste lagun berri bat egokitzen zaigu, txalaparta honen inguruan antolatutako *ménage à trois* hau apurtu ez dadin. Bizitzan gutxitan gertatzen dira horrelako ordezkapen automatikoak. Botere biomedikoak “emakume” izendatu duen pertsona bat omen datorkigu Urren hutsunea betetzera. Baina horrek ez du ezer esan nahi orri

iraultzaile transgeneriko honetan. Beraz, jakiteke dago oraindik aurrerantzean nola geldituko den testosterona maila gure txokotxoan.

Dena den, ongi joan, abiatu berri denari. Eta ongi etorri, ailegatzear dagoenari. ■

Barkatu, Beatriz, baina ni ez naiz testosterona –gehiago– probatzera animatuko. Iraultza *trans* eta *queer* guztien lotsa izango naiz, baina nire irudiaz bizi naiz, eta zaindu beharko, zer nahi duzue

Xabier Mendiguren Elizegi

IDAZLEA

Joxan Ormazabal

Izenburuko izen-abizenak ikusita, irakurle gutxi jakingo du nortaz ari naizen, gure lan-sektoretik kanpo. Eta hala ere, *Astoa ikusi nuen*, *Txoria nintzela* edo *Txi-meleta mendian* abestiak idatzi zituela esanez gero, besteak beste, ez da egongo adin batetik beherako euskaldunik Imanol Urbietak musika jarritako kantu horiek abestu ez dituenik, asto betaurrekodunarekin fubolean aritzearekin amets egin ez duenik. Ez dira gutxi izango, halaber, Tapia eta Leturia edo Imuntzo eta Belokirentzat idatzi zituen kantuen erritmora erromerietan dantzan ibilitakoak: *Maitatzen zaitudalako*, *Estresa*, *Gizontxo gizentxo...*

Gure hedabideetako hemeroteketan hasiz gero Joxan Ormazabalen izenaren bila, bakanak izango dira topatuko ditugun elkarrizketak edo hari egindako erretratuak. Eta hala ere, hogeita hamar liburutik gora idatzi ditu, horietako batzuk nahi adina edizio izan dituztenak eta Euskal Herriko haur gehienek irakurriak; *Ilunorduak eta argilaurdenak* bere azken poema-bildumarekin nuen esperantza, Haur Literaturako Euskadi Saria emango ote zioten, baina ez da zorterik izan. Ez dio inporta ere, bera ez da inoiz inongo saritara aurkeztu nik dakidala, baina aukera polita izango zen nolabaiteko esker on publikoa erakusteko.

DANI BLANCO

Izan ere, bat behar bada, Joxantonio Ormazabal izango da euskal haur literatura modernoaren zutabe nagusia, horren aitortza sekula egin ez bazaio ere; berak idatzi dituen ipuin eta poemez gainera (bere izenean eginak batzuk, eta egiletza aipatu gabekoak beste hainbat), baditu taldelanean egindakoak ere (Mariasun Landarekin, adibidez); horrez gain, zientoka izango dira euskaratu dituen liburu eta liburuxkak, eta are gehiago editatu dituenak: haurrentzat idatzi dugun euskal idazle gehientsuenok izan dugu, noizbait, haren aholku eta laguntza.

Eta hala ere, Joxan ezagutzeko zortea izan dugunontzat, haren alderdirik azpimarragarriena ez da sortzailearena edo eragilearena. Haren umorea, haren eskuzabaltasuna, haren bihotz handia nabarmenduko genuke oroz lehen.

Despedida kutsua duten arren, hitz hauek ez dira, zorionez, hil osteko laudorio eta goresmenezkoak; erretiroa hartzera doa Ormazabal, eta euskal kultura aberasten eta neska-mutilak alaitzen jarraituko duela espero badut ere, hogei urtean hurbil-hurbileko lankide izan dudaren konpainia galduko dut nik, haren txantxa eta xelebrekeriak, haren ateraldi eta sen jatorra: “Ez ahal zigutek dantzatutakoa kenduko, e, Joxan”. ■

Joxan ezagutzeko zortea izan
dugunontzat, haren alderdirik

azpimarragarriena ez da
sortzailearena. Haren bihotz
handia nabarmenduko
genuke oroz lehen

TXANDAN

Amatiño

...*Vardulia nunquam superata.*

Gipuzkoak izango du, atzenean, Arabak eta Bizkaiak bezainbateko Elkarteengaineko Zerga. Berbera gero. Urte bi besterik ez zaio parekatzea kostatu. Zer gerta ere, bi urte ez dira horratik gehiegi.

Bizkaiko beste zenbait egitasmorekin alderatuz gero, behintzat, ez larregi. Gogoan izan Bilboko kanpo portua 1998an egin zela, lehen ziklo konbinatuko gas-zentrala 2003an eta erraustegia, berriz, 2004an. Hau da, martxa honetan, Gipuzkoan baino 22, 17 eta 8 urte lehenago.

Vardulia ...

abertzalea ez ote den gehiago jan-txakurra, ate-txakurra baino; Eusko Alkartasuna (EA) Euzko Alderdi Jeltzaleak (EAJ) zer egingo begira da; jeltzaleen ustez etsai guztiak Madrilan daude eta sozialisten iritziz, oster... Bilbon. Eta, horren urruti joan beharrik gabe, mamuok Donostia inguruko mikroklima estu-mestu horretan baleude?

Horri, orain, herrigintza esaten omen zaio. Lehen, eta Eibarren behintzat, firin-faran ibiltzea. ■

Gipuzkoako aitaren etxeak defendatzaile asko omen ditu. Beldur naiz, ordea, horrenbeste zaunka egiten duen ezker

Iñaki Barrena

EHUKO IRAKASLEA

AHT Gelditu... ezina?

ZTABDAEZINA. Hedabideen iritziz, ETBko albistegiko esatariarentzat kasu, Euskal Y-ren proiektua erantzun ezina bihurtu da Inazio Uriaren hilketaren ostean. Dudak eta zalantzak handitu beharrean, erailketa batek, beldurra eta egonezina lar sortzeaz gain, proiektua blin-datu egiten du bere promotoreen begietara. Hamabost urte luzetan euskal ekologismoa azpiegitura honen aurkako argudioz eta mobilizazio ugari aritu bada, ukazioa eta ez ikusiarena izan dira erantzun ofizialak. Inoiz ez da egon eztabaidaren eta argudioen kontraste seriorik, orain ezinezkoa dela diote.

GELDIEZINA. Ez da gauza erraza horrenbeste diru publiko xahutzen duen egitasmoa bertan behera uztea. Interesak eta ikusezinezko eskuen bultzadak presente dira oso. Dena den, Espainia osoan gertatu ez den bezala, hemen AHTren kontrako gizarte mugimendu zabala eratu da, partaide ugari eta desberdinekin, gehiengo sindikala eta Gasteizko gobernu kide bat barne. Azken udal hauteskundeetan, erreferentziatzeko gaia izanik, Euskal Y-ren ibilbidean dauden 42 udalerrietatik 18tan AHTren aurkako jarre-ra nagusitu zen. Agian, hori ez da nahikoa proiektua geldiarazteko baina legitimazio

DANI BLANCO

gradu altua ematen dio oposizioari, jakina. Balekin galtzen dena.

GARAITEZINA. Euskal gatazka ekologikoen historia laburrean intrantsigentzien mitologia da nagusi. Egun hauetan, Azpeitiko hilketaren ondotik, Lemoiz eta Leitzaran gogora ekarri dizkigute, ETaren hildakoak dira sinbolo bakarrak. Kuriosoa da oso Itoiz ez aipatzea. Batzuk eskuak igurtzirik ari ziren ea biolentzia armatua noiz agertuko zen AHTren auzia estatuaren arrazoia- ren ildotik bideratzeko. Eta gertatu da.

Berunezko argumentuek Leviathan indartu dute. Orain eta hemen, balen eta biolentzia armatuaren oihartzunekin ez dira herritarren nahiak legitimatzen, ezta irabazten ere. Bide okerra da hori. Politikaren endekatze ustela.

SOSTENGAEZINA. Nago AHTren auzia militarizatzeak ez duela ereduaren porrota gaindituko. Luzeago, garestia, absurdua goa egingo da, hori bai. Eta funtsean sostengagaitzagoa. Garraio eredu honek ez du zentzurik gure herrian, ez ekonomikoki, ez ekosistemen logikatik ezta garraio politika sostengarri baterako ere. Hori bai, istorio hone-tan buztinezko oinak bustiago agertzen dira. Garraio eredu dugu koska! ■

Batzuk eskuak igurtzirik ari ziren
ea biolentzia armatua noiz agertzen

zen AHTren auzia estatuaren
arrazoia- ren ildotik bideratzeko.

Eta gertatu da. Berunezko
argumentuek Leviathan
indartu dute

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Hau argitaratzerako, hi bide dezente egingo haiz. Gaur goizean deitu zidak hire seme Pellok, ihes egin duala, alde egin duala, eskapo egin duala alegia, esateko. Oraindik freskoa diat hire herenegungo deia. Mugikorra itzali, eta burua kizkurtzen hasi zaidak hire norabideaz asmatu nahian. Eta ziur nauk badakidala norantz egin duan, hi Leandro bila abiatua haiz. Eta Pipa harengandik urrun ez dela ibiliko jakitun, ehiztariarena egin nahi izan duk, bi pieza tiro batez. Eta nolako piezak! Dagoe-neko Leandrok leku egokia prestatua zeukak hiretzat bere alboan. Uso pasa eta erreka ondoan. Kontu egin

Kaixo Tapa

ezak denbora dezente egin duela hor hire zain, eta hura ezagututa, zirika hartuko hau, eta nahasiko hau non hagoen ez dakiala arte. Lasai hartu eta ez erotu. Pipa bere aulkian jarria zain izango duk, azken *bakeradaz* mintzo txokolate ontza esku artean duela. Musean, deskartean egin beharko duzue laugarrena bildu bitartean, Xaian ere, hi bortxaz eraman ondoren, nekez osatzen dituk bi bikote. Tourrerako etxearena egingo duk. Iazkoa. Aurten, bat gutxiago ordaintzeko. Garestitzen ari zaiguk bizitza, hala ere, hemen inork ez zeukak asmorik zuekin musean egiteko. Holakotan sinestuna izan nahi nirek, eta ipuinak bizi. Zozo beltz bat banuen... ■

Diskurtsoaren metodoa haurrentzat

Autobusean aukeran nahiago dut gibelaldean eseri. Erditik harago jarri naiz. Moja bat igo da, eta bizpahiru atso. Moja ere atsoa da. Ez daitezela, Jainko maitea, ondoan eseri.

Jende gehiago sartu da. Haien artean punky gazte bat. Planoak edo margoak sartzeko erabiltzen den plastikozko tutu horietako bat darama. Arkitekturako edo, neure burua konbentzitu dut, arte ederretako ikaslea izanen da, G-ko fakultatekoa. Ez litzaidake inporta hurbil esertzea, eta are oso hurbil ere, nire ondoran, adibidez, asperraldian –ez baitut musikarik ez libururik ekarri– noizbehinka berari begiratu ahal izateko, eta haren planoak edo, seguruago, margoak ikusi, haiek ordenatzera edo baten bat ahortzitu ote zaion ziurtatzera deliberatuko balu, eta horrela asmatu –ziurtatu– zer ikasten duen, nik bera ikasi bitartean.

Alabaina, urrun samar eseri da. Moja edo atsoengandik hurbilago niregandik baino. Eta nagoen lekutik gandortxo bano ez diot ikusten, bost lerro aurrerago. Gero ez da inor gehiago igo. Ateak itxita autobusa abiatu da. Aspertuta, pasaiari begira jarri naiz baina kristala segituan lanbrotu da. Hemen oso bero da. Punkyaz ikus dezake-dan gutxia behatzen dut. Behera ari da begiratzen. Zer egingen ote du? Ilea gartzaina kolorekoa du. Lokartu naiz.

Autobusaren astinaldi ezusteko batek, suposatzen dut, esnatu nau. Oraindik ordu erdi luzea falta da. Paisaia aldatu da. Iluntzen hasi da. Baina... ez dut... punky non da? Badakit txorakeria dela baina ezin-negona nabari dut nire baitan. Hor behar

JOSU SANTESTEBAN

du baina ez dut ikusten. Eserlekuan etzan izan balitz, zertxobait, hanka, beso bat, zerbait, ikusiko zitzaien. Nire lekuan zutik jarri naiz. Ez dago bere eserlekuan. Eserleku guztiak arakatu ditut begiradaz. Atzealdekoetan ere ez. Jendeak arraro begiratzen nau.

Txoferrari abisu eman beharko nioke, bidaiari bat falta dela. Baina, ez dut ero eman nahi, hori baino lehen, neure burua lasaitu eta logika erabiliko dut. Diotenez, ezinezkoa behin baztertuta, gelditzen zaigunak, egiantzik ez badu ere, gertatutakoa izan behar du.

Adibidez, ezin izan da autobusetik jaitsi. Autobus honek ez baitu geraldirik egiten, eta leiho irekigarririk ere ez dauka. *Ergo*, autobusean dago. Baina, non?

Ez dut denbora askorik. Metodoz behar diot arazoari ekin. Nire zentzumenez zalan-tza izan, ez utzi aurreiritziek tronparazi nazaten. Ez dut, azken batean, deus egiazkotzat hartu behar argi eta garbi neure adimenean hala dela ezagutu arte.

Horrela, gure zentzumene- batzuetan engainatzen gaituzte- nez, suposatu nahi izan dut ez dagoela ezer horien bidez irudikatzen dugunaren modukoa. Baina, berehalaxe ohartu naiz dena faltsua dela pentsatu nahi dudana bitartean, nik, hori pentsatzen duenak alegia, derrigorrean zerbait izan behar dudala. Eta ohartu naiz “nik pentsatzen dut, beraz, banaiz” delako egia hain sendoa eta segurua dela, non eszeptikoen aieru bitxienek ere ezingo zuketen ahuldu, eta hau bilatzen ari naizenaren lehenbiziko hastapentzat jo dezake-dala kontuan izanik, kezkarik gabe iritzi diot.

Hamar minutu G hirira iristeko. Nire arrazonamenduek mantso baina geldiezin egiten dute aitzina, autobusak bezalaxe. Dagoeneko ondorioztatu dut Jainkoa badela eta gauza materialak ere –autobus hau, adibidez– badirela. Punky, punky maitea, zure bila nabil, ez kezka. ■

« Txoferrari abisu eman beharko nioke,
bidaiari bat falta dela. Baina, ez dut
ero eman nahi, hori baino lehen, neure
burua lasaitu eta logika erabiliko dut.
Diotenez, ezinezkoa behin baztertuta,
gelditzen zaigunak, egiantzik ez badu
ere, gertatutakoa izan behar du

irudia:
Antton Olariaga

Oliturriko bandiduak

I

Mila zazpiehun eta
laurogeigarrena,
matxinada osteko
urte gogorrena.
Soldaduei ihesi
larri zebilena
Arnon ezkututzen zen
basoan barrena.

II

Ormolako artadian
haran ta gailurrak,
haitzulo nahiz karobiz
jositako lurak.
Bertan ezkutatuta
jauntxoei beldurrak
bizi ziren motxaila
ta bide lapurrak.

III

Haietako bat Txomin,
txondorgile hura
babes bila joana
Arno ingurura.
Aurpegia ikatzez
zikintzeko ohitura,
hargatik zetorkion
“Txomin Beltz” deitura.

IV

“Torre” ta “Martin Txiki”
alproja pareta,
baita “Xanturu” eta
Don Jose abadea,
hala osatu zuen
Txominek taldea
“jantxakurrei” lapurtu
zen euren legea.

V

Arrats hartan Lekonden
izara zuriak
balkoitik eskegita
propio jarriak.
Arnoko talaiara
seinale garbiak:
urteko zerga bila
badatoz guardiak.

VI

Lekondeko Joxeri
Txominek honela:
“to dirua ta erosi
ardo ta okela.
Eman guardei edaten
inoiz ez bezela,
masailak gorrituta
irten daitezela”.

VII

Hala atera ziren
guardak mantso-mantso...
Martin Txiki zelatan
zuhaitz gainetik so.
Hark abisua pasa,
besteek eraso,
jipoi eder bat eman
ta zakua jaso.

VIII

Baserritarrei eman
gardek lapurtua,
dirua taldearentzat
hala zen tratua;
Ormolan omen zuten
ezkutalekua:
Oliturri inguruko
koba sekretua.

IX

On Julian de Zabala
Lasalde-Ederreko
jauntxoa ez zegoen
umore oneko.
Soldaduei agindu
prest zela emateko
ehun ta hoge erreal
buru bakoitzeko.

X

Astigarrabiatik
Ormola aldera,
hirurogei soldadu
baziren denera.
Txominek antzemanda
haien etorrera
ihesi joan ziren
Ameikutzen behera.

XI

Soldadu gehiago zain
zeuden Ameikutzen!
Aurrez prestatutako
tranpa zen hain zuzen.
Trabuko tiro hotsak
entzun ziren ozen
“bandiduen” azkena
huraxe izan zen.

XII

Bukatzeko kondaira
gogoangarria,
baserritarrek jarri
zuten hilarria.
Jakin nahi duenak non
dagoen jarria,
bisitatu dezala
Ameikutzko harria!

Mutrikuko Bertso Eskolak antolatutako XXIII. Okelar Sariko sorta irabazlea.

DOINUA: “Markesaren alaba”.

Parentesien ostean bildu gara bosgarrenez Bizkaiko Txapeldun denarekin. Gu ta Gutarrak proiektuarekin plazaz plazako ibileran parentesia egin zuen iaz. Gabonetako parentesiak finalaren zurrumbiloa barealdira ekartzen lagundu dio. Bere ibilbidearen gailur eta zuloez, bere bertsokeraren gakoez eta bertsolaritzako indar eta inertziez hitz egin du.

Igor Elortza «Tarteka plazaz plazako zirkuitutik distantzia hartzea beharrezko da»

ESTITXU EIZAGIRRE

Argazkiak: Dani Blanco

Zer momentutan iritsi da bosgarren txapela?

Nire ibilbidea bertso eskolan hasi eta plazan leku bat goiz xamar lortu zuen belaunaldia-rena da. Nire zero puntua 1990eko Bizkaiko Txapelketan kokatuko nuke: Unai Iturriaga eta biok 15-16 urterekin finalean sartu ginen, Bizkaiko bertsogintzan hutsune bat zegoelako. Lopategi, Amuriza, Azpillaga, Mugartegi, Enbeita... belaunaldi hori Euskal Herriko gorengo mailan zebilen, baina hortik aurrera hutsunea zegoen, Txiplasek, Arriolatarrek, Respaldizak eta Aritz Lopategik betetzen

zutena. Final horrekin bete betean sartu ginen bertso plazetan, bertsolari izatea zer zen jakin barik, dezenteko ardura batzuk hartzen, jende nagusiarekin plazaz plaza kantuan... Horren ostean, eta hau ere gure belaunaldikoen ezaugarria da, krisi gogor xamar bat etorri zitzaidan. Inertzia batean zabiltza, eta hori lotzen da bertso mailaren utzikeriarekin... eta zelango edo halango porrota heltzen da: 1997ko Txapelketa Nagusiko finalera sartu ziren nire belaunaldiko hainbat, eta ateetan geratzeak kolpea

eragin zidan: “izan gura duzu edo ez?” esanarazi zidan. Horri lotuta etorri zen Bizkaiko 1998ko txapelketa, neure buruari banintzela erakutsi beharrarekin joan nintzelako. Ordutik honako ibilbidea kontzientegoa dela esango nuke.

Azken urteotan etorri dira Euskal Herriko finalak, Bizkaiko hainbat txapel, plaza asko, Gu ta Gutarrak... Momentu honetan ikusten dut bertsoak egiteko inoizko gaitasun handiena daukadala. Eta plazatan eta txapelketetan hainbeste urtez aritzeak halako patxada ematen du bertsotan egiterakoan. Baina aldi berean ikusten dut, eta hau agian belaualdi osora zabaldu daiteke, momenturik onenean nagoela neure proposamenak plazaratzeko. Hori egiteko ardura ere sentitzen dut, eta nahi ez dudana da inertzia batean ibiltzea. Plazaz plaza funtzio sozial oso garrantzitsua betetzen dugu eta gure indarraren zati handi bat hor dago, baina batzuetan hortik distantzia hartzea ere behar da, norberaren barruan zer grina dauden jakiteko.

Gu ta Gutarraken hartu duzu distantzia.

Bertso musikatu horiek egiteko arakatu egin dugu geure barruan zeri buruz gura genuen kantatzea, zer tonotan... Gaiak ez dira inongo berrikuntza, estiloa ere ez, baina plazaz plazako ibilian zehazki landu ezin izan ditugun gaiak dira, edo bat-batekotasunak ematen ez duen zehaztasunarekin landu ditugunak. Bertso jarrien eremua alde batera utzita daukagu, eta bide interesgarria da. Horrez gain, beste diziplina batzuetako jendearekin oholtza konpartitu dugu, baita afa-ritako mahaia ere, ardurak... Ikusi dugu gure kezkak ez direla gureak bakarrik. Hori dena ere oso garrantzitsua izan da, eta bertsotan iritsi ez garen hainbat lekutara iritsi gara.

Publikoarekiko harremana aldatzen da bertsolari edo “rockero” agertuta?

Ez, eremu hori mimos zaindu dugulako. Horretan 7 Eskalerekin ez genuen beharba- da hainbeste asmatu. Oraingoan gehiago

flipatu dute musikariek. Gure tratua oso bertsolari ibilbidekoa izan da: antolatzaileekin afaldu dugu, ez gara managerrekin ibili... Diferentea dena da, jendaurrera egindako proposamen batekin agertzea edo bat-batekotasunarekin. Urte eta erdi honetan bertsotan aritu gara plazatan, baina oso gutxi, agenda Gu ta Gutarrak-ek bete digulako. Hasieran, bertso plazatan kokatzen kosta zitzaidan. Batetik, inoren menpe ibiltzera itzuli beharra zegoelako —orain altxa eta orain jarri, eta orain zara ez dakit nor...—. Eta bestetik, bat-batekotasunaren beraren inperfekzioagatik. Ni, gainera, berez nahiko perfekzionista naiz. Bestea oso landua da, mimo handiz egindakoa, eta gainera behin frogatuta ikusten duzu funtzionatzen duela: bagenekien non zituen bere momentu pisutsuak, baina batez ere bukaera aldera oso gora egiten zuela. Bat-bateko saio batean puntu gorena agian bigarren gaian dago, eta azkenera iristen zara ez dakit zelan. Baina hor du, era berean, bere alde polita.

Bertsotan zer da zuretzat gozamena?

Bat-batekotasunak misterio hori du, gutxien espero duzunean sortzen da txispa. Niretzat

gero eta gauza garrantzitsuagoa da oholtza konpartitzen dugun arteko konplizitatea, baina hori bera inertzia bihur daiteke, eta arriskutsua da. Garrantzitsua da miresmen artistiko puntu bat, eta intentziotan afinitate bat egotea, nahiz estilo desberdineko artistak izan. Bertsoaren balio estetikoari garrantzi handia ematen diot. Baina konturatzan naiz urte batzuetan horrekin obsesionatuegi egon naizela eta txispa pizteko hori baino garrantzitsuagoa dela sarritan oholtzakideekin duzun harreman sarea, eta aurrean duzun publikoarekin duzuna, edo momentuan dagoen herri giroa...

Aurreko Bizkaiko Txapelketan ez zenuen parte hartu. Posible da txapelketan parte hartu gabe plazetan lekua izatea?

Izarren hautsa

“Aspalditik neukan doinua erabiltzeko ideia. Melodikoki indar eta oihartzun handia du. Eta Maialen Lujanbiok hasi zuen joera narratibo horretarako egokia iruditzen zitzaidan, duen erritmoagatik. Baina behin eta berriz errepikatzen diren doinu hauek erritmorik bakoak iruditzen zaizkit, *continuum* sentsazioa sorrarazten didate. Horregatik gehitu nahi nion errima jokoa, estetikoki belarriarentzat ederra delako, baita erritmoa apurtzeko ere. Baina ez nuen puntu motz horiek harridura-esaldi solte izatea nahi. Eutsi nahi nion kantuarien hitzek duten jarraikortasun horri. Doinua fintzen Unai Iturriaga, Beñat Gaztelurrutia eta Unai Esturorekin aritu nintzen. Jarri diogun bukaera Laboaren beste kanta batena da, *Sorterriko koblakena*”.

Iturriaga eta bion kasuan, plazaz-plazako ibilitik parentesi hori egitea pentsatutakoa zen. Plaza-plazako inertzia apurtzeko gogoia lehenagotik genuen, azken Euskal Herriko Txapelketan jada erabaki genuen hurrengo Bizkaikoan ez parte hartzea, “7 Eskalaren antzeko zerbait” egiteko.

Badira izen batzuk esaten dutenak posible dela: Peñagarikano plazan asko dabil, Lizaso bat ere bai, eta azken txapelketetan *pole positionari* dagokionez emaitza onegirik jaso ez duen Irazu asko dabil plazan. Eragina beti dauka, ez dago dudarik. Jende berria agertu ahala beste batzuek desagertu beharra daukate.

Nik aurtengo Bizkaiko Txapelketan ez dut izan beldur larregirik. Ez dut uste demostratu behar dudarik txapel bat janzteko kapaz naizenik. Erakutsi behar dudana da nire bertso ibilbidean koska bat gartzatzen ari naizela. Ibilbide bat daramazunean, hainbatetan erakutsi duzunean hor ibiltzeko maila duzula eta bertsozaleek zure bertsoak eta nortasuna ezagutzen dutenean,

ez dut uste hain garrantzitsua denik. Baina oraindik plazarik egiten ez duenarentzat ezinbestekoa da, eta behin baino gehiagotan frogatu ez duenarentzat ere izan liteke.

Zure bertsogintzan koska hori zein izan da?

Batetik arduratuta nengoen grina puntu bat falta nuelako, denbora bat bazen betiko diskoak entzuten nituena, zinera oso gutxi joaten nintzena, libururik ganoraz irakurtzen ez nuena... Sortzeko grina hori elikatzen saiatu naiz, baina hori zuzenean bertsoekin lotzea arriskutsua da, ez dut horrelako ezer egin –liburu bat irakurri eta hurrengo saioan ez dakit zer egiten saiatu–.

Betiko eztabaida famatu bat bada, forma eta edukiarena. Nire ustez txarto planteatua dago debatea, bi berba horiek hartu izanagatik. Nik zeresana eta esateko modua deitzen diet, eta niretzat garrantzitsuena zeresana da, baina esateko modua ezinbestekoa da. Zeresana eduki dezaket planetaren berokuntzaz, baina horrekin egin nezake mitin bat, ipuin bat, laburmetrai bat, edo bertso bat. Adierazpen bakoitzak bere baliabideak dauzka, horrek beti erakarri nau eta horretan ere egin dut ahalegina. Lanketa modu hau ustez zehatzagoa da bestea baino, baina modu intuitiboan egin behar da lan hori ere, errima zerrenda bat ez baita hoslakideak diren hitzen zerrenda bat bakarrik: hitz abstraktuak edo zehatzak erabiliko dituzun erabakitzen ari zara, sintaxi mota bat definitzen, mundu erreferentzial bat adierazten... Doinu eta metrikarekin beste hainbeste.

Bizkaiko bertsogintza nola ikusten duzu?

Bizkaiko bertsozaleetan badago asko dakien jendea, baina bere burua ez dauka aditutzat. Guretzat oso entzule ona da, ez delako bertsolaria neurtzen egoten.

Bertsolarien aldetik, berriz, orain egoera nahiko sendoa ikusten dut, finala da horren erakusgarri. Hiru belaunaldi geunden ohol-tza horretan. Gure belaunaldian, jende batek “gora” iristea lortu ez zuenean, nahiko arin utzi zuen bertsolaritza. Hurrengo belaunaldietakoek, oster, euren zirkuituetan jarraitu dute. Hori osasunaren adierazle da, jende horrek bere inguruan saioak egiten dituelako, gozatu egiten duelako bertsoetan, eta denborarekin euren maila hobetu egin dutelako. Eta atzetik gaztetxoagoak ere badatoz.

Lurraldeari begiratu, zabaltzen ari gara: Enkarterrietan bertso eskolak martxan ari dira eta aurten lehen aldiz egin da eskualde horretako txapelketa. ■

www.argia.com/multimedia
helbidean, elkarriketaren bideoa.

Liburuak

KRITIKA

Lehen bilduma 82-84.

Mikel Antza.

Susa, 1985. 64 + 62 orrialde. 5,70 euro.

Hemeroteka

Gorka Bereziartua

Antzaren bidea

EZTABAIDA IZAN DUT nire buruarekin, zilegi ote den liburu iruzkin baten hasieran “literaturan dena esana dago” topikotzarra jartzea. Mikel Antzaren *Lehen bilduma 82-84* liburuko *Amodiozko istorio bat* ipuina irakurri bitartean etorri zitzaizkidan topikoa burura. Izan ere, *queer* mugimendua gu guztion ahotan den honetan, gutxienez bitxia da atzera begiratu, eta ikustea 1983rako, zuri gainean beltz, narratzaile euskaldun batek idatzia zuela katu transexual batekin maitemindu zeneko istorioa. Ez dugu ezer asmatuko.

Liburua 1985ean argitaratu zen, aski forma bitxian: bi azal ditu, eta binilozko disko bat bezala, A eta B aldeak. Alde bateko ipuinak bukatu eta bestekoak irakurri nahi izanez gero buelta eman behar diozu liburuari. Kanpoko itxuran behintzat geroz eta liburu estandarragoak publikatzen diren honetan, —uste dut argitaletxeek sailen batasunari lehentasuna eman diotela, obra indibidualaren kaltetan— artisau lanaren tankera hartzen du Antzaren honek.

Baina itzul gaitezen mamira —testu hau bai aldrebesa ari dela ateratzen, *mon dien*—.

Idatzi ziren urteez aparte elkarren artean lotura handirik ez duten ipuinak dira, eta liburu bakarrean bilduta, osatzen dute, musikan single bilduma bat izango litzatekeenaren antzeko zer-bait. A aldeko lehen bi ipuinek, alegoriak baliatzen dituzte, idatzi ziren garaiaz jarduteko: adibidez, *Suzko gezi bat bezala* ipuin eza-gunean azaltzen den editoreak poesia mespretxatzen du, garaiko euskal editore batek egin zuen maneran.

Matrioshka tankerakoak dira liburuko beste hiru: ipuinen barruan ipuinak gordetzen dituzte. Horietan borobilena, nire iru-diko, *Irrati lokutore baten heriotza* da, bere sinplean K.O. azkarra lor-tzen duelako, irratiko eskaleta baten tankerara osatutako narrazioa-rekin. *Xabi “Metal” Agirreren istorio labur eta triste*a-k punk giroko klixé estetiko batzuk erreproduzitzen ditu —sexua, droga, rock-and-rolla— eta esango nuke urteek ez diotela onik egin.

Denetan estilo lauena, molde narratibo sinpleena erabiltzen duen *Itzulerarik gabeko gunean* da, ene ustez, gutxien higtu dena. Eta paradoxikoa ere bada, zahartzaroaz diharduen ipuina izanik. Liburuko istorioen artean azkena izan zen, 1984ko abuztuko data dauka: Antzak, narratiban, sasirik gabeko bidea dauka aurretik momentu hartan. 1987an publikatu zuen *Odolaren usaina*-k konfir-matzen du, lan borobilagoa izan baitzen, Xabier Mendigurenek aldizkari honetan egin zion kritikan irakur daitekeenez.

Ez dakit orain, kartzelan, Mikel Antzak idazten jarraitzen ote duen. Eta jakin nahi nuke. ■

Bolognako prozesuaren inguruan gogoetan

Unibertsitateetan azken urteetan eztabaida-gai da Bolognako prozesua. 1999ko ekai-nean Europako 29 herrialdeetako ministroek sinatutako Bolognako Adierazpenetik abia-tuta, 2010era bitarteko epean Goi Mailako Hezkuntzaren Europar Esparrura egokitu beharko dute herrialde horietako uniberts-i-tateek. Dena dela, aipatu adierazpenak pro-posatzen duen unibertsitate eredua eztabai-da iturri ere izan da, ez baitu mundu

akademikoko sektore guztien oniritzia. Ezta-baida horri heldu diote *Jakin* aldizkariaren 168. zenbakian Tontxu Cam-pos, Patxi Juaristi, Juan Ignacio Perez Iglesias, Nekane Balluerka eta Jose Miguel Campillok beraien artikuluekin. Gainera, iritzi bilketa egin dute unibertsitate munduko eragileen artean. ■

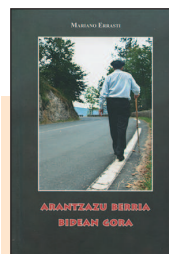

Jakin 168.
Batzuen artean.
147 orrialde.
10,50 euro.

Arantzazu berrira, Mariano Errastirekin

Mariano Errastik euskaraz eta gaztelaniaz argitaratu du *Arantzazu berrira bidean gora* libu-rua. Paulo Agirrebaltzategi arduratu da euska-razko itzulpena egiteaz. Liburua, narrazioa eta saiakeraren artean dago, Unamuno eta enpa-rauek egindako “bidaia apunteen” generokoa da, egilearen esanetan. Bi partetan banatua dago: aurrenekoan, Arantzazura igo bitartean ikusitakoez mintzo da Errasti; bigarreanean, bidaia historian zehar egin du, Arantzazuk azken 50 urteetan izan dituen aldaketetan barrena. Euskal literaturak Arantzazurekin izan duen harremana islatzen da liburuan,

Gabriel Aresti, Bernardo Atxaga, edota Joxe Azur-mendiren aipuak tarteko. ■

Arantzazu berrira bidean gora.
Mariano Errasti.
Arantzazu Edizio
Frantziskotarrak.
164 orrialde / 14 euro.

Diskoak

IKER BARANDIARAN

Las culebras.
Las Culebras.
Autoekoizpena.
Iraupena: 33'05".
10 euro.

Gitarra riff indartsu eta melodia itsaskorren ziztada

SEGURUENIK Las Culebras izango da gaur egun Euskal Herrian dagoen neskek osatutako talde bakarra, nahiz eta iruindar hauek ez dioten horri inolako garrantzirik eman nahi. Musika pasioztat zuten bi lagun elkartu eta jotzen hasi ziren 2004an, inongo helbururik gabe. Rock-and-rolla maite dute eta hortik abiatuta, poliki-poliki kontzertuak egiten hasi ziren, eta halako batean lerrootan jaso dugun aurreneko diskoa

idatzi eta grabatu zuten. Honako laukoteak punk-rocka, rock-and-rolla, power-pop eta hard-rocka batzen ditu, gitarra riff oso dotoreekin, melodia eta koru itsaskorrekin eta, beti ere, erritmo askorekin. Laurek ingelesez abesten diote gauari, rockari eta ondo pasatzeari. Martxoan berriro estudioa sartzeko asmoa daukate, baina bitartean, egizu ahalegina Las Culebras areto txiki batean ikusteko. Ez zara damutuko.

Olaia Heep - Las Culebras

«Gurea ez da nesken aldeko kontu bat, musika egitea baizik»

Taldea lau neskak osatzen duzue. Zaila da "neska-talde" etiketa gainditzea? Hau da, egiten duzuenagatik ezagutzea?

Baiez uste dut. Guk adibidez lehen, baterian mutil bat genuen eta bera-rekin oso gustura geunden. Haren ordezkoa bilatzean berdin zitzaigun mutil bat edo neska bat izatea. Karmen agertu zen eta egia da laurok neskak izanda bestelako konplizitatea daukagula, baina gurea ez da nesken aldeko kontu bat; gure helburua da musika egitea. Eta nahiko genuke jendeak hori baloratzea. Jakina, jendea musika egiten animatzen dugu, bai neskak eta bai mutilak.

"I've sold my soul to rock-and-roll". Asko aldatu da zuen bizitza taldea osatu zenutenetik?

Ez horrenbeste. Seguruenik parranda gehiago egiten ditugu. Agian aldaketa handiena da musika betidanik asko sentitu badugu ere, orain bizipen hori indartsuagoa

dela. Beste aldean gaude eta horrek biziagoa bihurtzen du.

Diskoa emaitza ona dela esango nuke. Gustura gelditu zarete?

Bai, oso gustura. Taldea sortu genuenean zerotik hasi ginen instrumentuak jotzen eta orduan ez genuen pentsatzen inoiz kontzertu-

rik egingo genuenik; inoiz ez dugu helbururik jarri. Lehenengo aldia

zen grabazio estudio batera sartzen ginela, eta hitz batzuk oso landuta ez dauden arren, gure ustez txukuna da egindakoa.

"When I'll be a rock-and-roll star, then you'll be my man". Gizonak sufriaraztea da zuen helburuetako bat?

(Barre). Abesti hori Kristinak idatzi zuen zorigaiztoko harreman bat bizi zuela. Bestela, mutilekin ondo pasatzea eta guri afaria egitea da gustatzen zaiguna.

Diskoa autoekoiztea hala-beharrez izan da edo hala nahi zenuten?

Esan beharra dago oso alferak garela eta gainera ez genuen inongo aterik jo. Inori ezer eskatu gabe egin genuen eta puntu. Denbora eman genuen grabatzeko dirua bildu arte. Bigarren lana ere seguruenik antzera egingo dugu. ■

Ezpalak

JON TORNER

“Tintin Hergeren munduan” erakusketa Gasteizen

VITAL KUTXA FUNDazioAREN Gasteizko aretoan *Tintin Hergeren munduan* izeneko erakusketa izango da ikusgai otsailaren 15era bitartean. Tintin komikietako pertsonaia ezagunarekin

lotutako 400 objektu inguru bildu dituzte erakusketan: sekula erakutsi gabeko komikiak, marrazkiak, erretratuak, figurak, Tintinen abenturetan azaltzen diren autoak... Araba Classic Club elkarteak utzi dizkio ibilgailu horiek Vital Kutxa Fundazioari: Citroen markako bi auto, Simca eta Ford bana eta Willys MB jeepa aurkituko ditu bisitariak. Jordi Tardá bilduma-koak dira erakusketako objektu guztiak.

Eresbilek eta Gipuzkoako Foru Aldundiak hitzarmena sinatu dute

ERESBIL Musikaren Euskal Artxiboak eta Gipuzkoako Foru Aldundiak euskal musika berreskuratu eta zabal-tzea helburu duen hitzarmena sinatu dute. Elkarlana Peñaflorida Kaperak interpretatutako bi diskoren ekoiz-penean gauzatu da: Missa de Nostra Dona eta Quicum-que. Bi lan horiek Juan de Anchieta eta Urban de Vargas konpositoreen omenez ekoiztu dituzte.

Jose Manuel Azkue organista oiartzuarra abenduaren 19an hil zen 81 urterekin. Ia 30 urtez Donostiako Koruko Andre Maria elizako organista titularra izan zen, eta 2007an EHU-Donostiako Orfeoia Saria jaso zuen. Haren aldeko hileta elizkizunak Hondarribiko parrokian egin zituzten.

Montxo Armendariz zinemagileak (Olleta, 1949) jasoko du Eusko Ikaskuntzaren 25. Manuel Lekuona saria, bere ibilbide oparoagatik. 1984an grabatu zuen *Tasio* izeneko bere lehen filma, eta orduz geroztik beste zortzi film luze egin ditu. *Secretos del Corazón* (1997) filmarekin lau Goya sari irabazi zituen.

Jose Migel Barandiaranek 1928an eta 1929an grabatu zituen hiru film eman dizkio Barandiaran Fundazioak Euskadiko Filmategiari: *Egunpasa Urkiolan*, *Egunpasa Urduñan* eta Atauen filmaturiko *Zeledon*. *Operazio magikoak eta bes-telakoak* Perunezarra baserrian. 16 milimetrotan grabatutakoak dira, eta bizpahiru minutu irauten dute. Barandiaran Fundazioak hamahiru zinta utzi dizkio jada Filmategiari.

Claude Viseux (Champagne sur Ois, 1927 - Angelu, 2008) pintore eta eskultorea pasa den azaroaren 9an hil zen. Orain, 1985. eta 2005. urteen artean egin zituen brontzeko eskulturak Donibane Lohizuneko Rotonda aretoan jarri dituzte ikusgai. Erakusketa urtarrilaren 25era arte izango da zabalik.

● **Ruper Ordorika musikariak Hernaniko Kronika egun-karian:** «Gure munduan gertatzen ari den aldaketa haundienetakoa da: CDen mundua bukatzea doa, eta inork ez daki nondik aterako den. Horrek baditu bi alde: bat, aski positiboa, jendeak musika eskura daukalako; bestea berriz, erabat aldatu dela musikaren zeregina. Orain sekulan entzungo ez ditugun musikak dauzkagu denok etxean. Kontsumitzaileak gara, eta musika kontsumo gai denez gero, aldatzen da bere balioaren puska bat».

● **Iñigo Aranbarri idazleak Berrian, Etxeaz izeneko iritzi artikuluan:** «Nik uste nuen interkulturalitateak bestearen ezagutza zuela abiapuntu, berdinaren arteko begirunezko zera bat (...) Nik uste nuen Dulce Pontes Barakaldoko antzokian portugesez entzuteko eta gozatzeko aukera dugun bezalaxe, Joseba Tapia Quebecen, Fermin Muguruza Tokion edota Anari Madri-

len euskaraz aritzea zela interkulturalitatea (...) Horre-gatik, lotsa emangarria zait *Etxeaz* proiektua, ez diot ez zimendurik ez teilaturik ikusten, ez dut ulertzen zer egiten duen Miguel Riosek euskaraz, ezin diot horri ‘interkulturalitatea’ deitu».

● **Antton Luku antzerkigileak El Diario Vascon:** «Guk txostenak egin behar ditugu dirulaguntzak lortzeko, eta orduan integratzen dugu kanpoko hiztegia, eta sailkape-nak, hierarkiak eta horiek oro gureganatzen ditugu. Adi-bidez, profesional eta amateur sailkapena; edota dantza, antzerkia, ipuina... sailkapen horiek ez dira gureak; aldiz, maskarak ez du bereizten dantza antzerkitik edo kan-tutik; hori dena da bat, eta dantza ikasten baduzu beste guztiak ikasten dituzu. Eta maskarada bezalako ikuski-zun batek publiko generalista bat formatzen du; aldiz, beste ikuskizunek bereizten dituzte jendeak».

Abarrak

MIKEL GARCIA

Aladdin eta Mulan, AEBetako politikaren mesedetara

GABON HAUETAN zinemara joan zara seme-alabekin edo ilobekin? Marrazki bizidunetako pertsonaia, animalia eta panpina hizlariak xarmangarriak eta xaloak iruditu zaizkizula?... Bai zera! Ez dakizu lerro artean irakurtzen –edo fotograma artean behatzen–. Dagoneko makina bat azterketa egin dituzte haurrei zuzendutako pelikuletan jorratzen diren estereotipo antzu, matxista, zaharkitu edota mendebaldarren inguruan. Eta pentsamendu kritikoa oraindik ondo garatuta ez dagoen adinetan, umek erraz barneratzen dituzte halako estereotipoak.

Fotograma artean irakurtzea gustuko duen jendea badago, ordea. Marcela Croce literatura irakasle argentinarrak *El cine infantil de Hollywood* argitaratu berri du eta Hollywoodeko haurrentzako zinemak Amerikako Estatu Batuen atzerri politikarekin duen lotura aztertu du. Duela hamabost urte Bush aitak bultzaturiko Golkoko Gudarekin hasi eta Bush semeak abiatutako Irakeko inbasioan amaitu du ikerketa, zinema une horretan atzerri politika esta-

tubatuarraren “propaganda garbia” bihurtzen dela ondorioztatuz.

Liburuan ageri diren hainbat adibide: *Aladdin* (1992) filman arabiar mundua “ezaugarri negatiboz saturatuta” ageri dela dio Crocek; *Anastasia* (1997) pelikulak Guda Hotzaren garaia gogorarazten dituela, komunismoa Rasputinen madarikazioa bailitzan; eta *Mulan* (1998) –Txinarekin merkataritza hitzarmen bat testuiguru izanik– Inperio garaiko Txinan dago kokatua, komunismoarekin edozein lotura sailhestuz.

Kultura desberdinen irudi desitxuratu horien aurrean, haurrarekin hitz egitea eta informazio egokia helaraztea gomendatzen du Crocek. Interesgarria litzateke Hollywoodek AEBetako bizimoduari buruz haurrei eskaintzen dien irudia ere aztertzea. Hor bai lanak ikuspegi idealizatuz lobotomizaturiko haur gaixoak desintoxikatzen!

ATALAIA JATETXEA

Aritz Ondo, 69 • 20305 Irun
Tel: 943 635518 • Faxe: 943 638718
e-posta: info@hotelatalaia.com
web orria: www.hotelatalaia.com

Artikutza (Nafarroa)

Ihesi

GORKA AZKARATE

Argazkiak: Francisco Javier Beltran de Heredia

Behelainoa oihanean

Artikutzako etxaldea oso berezia da: izatez Goizuetako, eta beraz Nafarroako lurretan egonagatik, Donostiako Udala da haren jabea, 1919. urtean hiru milioi pasatxo pezetaren truke erosi zuenetik: 18.000 euro inguru. Baina jabego kontuak gorabehera, Artikutza mikroklima bereziagatik da ezaguna batez ere. Iberiar penintsulako lekuri euritsuena da.

Artikutzako zirkua garaiera ertaineko zenbait mendik inguratzen dute, perimetro zirkular ia perfektua osatuz: aipagarriak dira Bianditz (844 m), Izu (829 m) eta Loitzate (1.048 m), azken hori Ekaitza eta Mendaurren gailur eza-gunetatik datorren adarrean kokaturik. Zirkua mugatzen duten mendi hegiak zuhaitzik gabeak badira ere, gailurretatik behera joanez hamaika espezie dituen baso aberatsean murgilduko gara. Denboraren hastapenetatik oihanak egungo moduan iraun duela dirudi. Donostiako Udalak lehenagoko jardunak debekatu eta ingurunearen erabilerak ur ustiapenera mugatu izanari zor dio Artikutzak, neurri handi

batean, gaur duen itxura lerdenean, aurretik modu nabarmenegian ari baitzen gizakia bere arrastoa uzten.

Duela mende bat Artikutzako mazalak ia erabat soiliduta zeuden, hainbat mendetako baso ustiaketaren erruz. Olak hornitzea zen Artikutzako egurraren xede, eta horrez gain, arnasestuka Bianditzeko mendi kaskoa gainditzeko trenaren bidez. 30 kilometro inguruko trenbide sarea ehundu zuten Artikutza eta Orereta-aren artean. Ibilbideko zenbait txokotan, malda gogorak zenbait zeharkako plano eraikitzea behartu zituen ingeniariak; trenak

kontrapisuaren laguntza behar zuen aurrera egiteko, egungo igo-gailuetan, kasu, gertatzen den moduan. Trenaren ibilia geldoa zen, ordea, eta behargin andanaren lana eskatzen zuen, erregai kopuru izugarriak xahutzeaz gain. 1917an egin zuen hondarreko bidaia.

Txango zirkularra Eskasetik abiatuz

Udaberria eta udazkena dira, ziu-rrerik, Artikutza bisitatzeko urte sasoi egokienak. Esan gabe doa ikuskizun paregabea eskaintzen dutela Artikutzako basoek udazkenean, zuhaitzetako hostoen kolorea aldatzen hasteararekin batera. Udaberrian ere, naturaren

Goian, San Agustin ermita. Behean, gurutzea eta buzoia Bianditzeko gailurrean. Atzean Aiako Harria ikus daiteke. Aurreko orrialdeko argazkian: Enobietako urtegia, garai batean, Añarbekoa eraiki arte, Donostia urez hornitzen zuena.

eztandak guztiz txundituko du etxaldera inguratzen den bisitaria. Artikutza bertaraino kotxez joateko, baimen berezia eskatu beharko da Donostiako Udalean. Ohikoena, beraz, kotxea Bianditzetik gertu dagoen Eskaseko harrera guneko aparkaleku txikian utzi eta txangoari bertatik ekitea izango da. Gure kasuan, Artikutzara jaitsi beharrean, Bianditzeko gailurrera (844 m) igoko gara lehenik, Harrizko Etxola Gainetik pasatuz. Bianditzeko gailurretik Aiako Harriaren eta Donostialdearen gaineko ikuspegi ederraz gozatuko dugu, besteak beste. Ondoren gailurrerari segituko diogu, Artikutzako etxaldea mugatzen duen hesiari jarraiki, harik eta Izuko tontorrean (830 m) iritsi arte. Sakonunean hautemango dugu Enobieta urte-

gia, eta hara bideratuko ditugu pausoak behin Izuko gailurra zapalduta.

Eskaseko harrera gunean txangoa hasi dugunetik estreinakoz, Artikutzako basoan barneratuko gara, Izuko maldan behera Enobietako urtegiaren bila goazela. Gertu dugu dagoeneko Artikutzako herri-gune txikia, urtero San Agustin egunean (abuztuaren 28an) bisitariz betetzen dena. Zenbait baserrik, taberna zaharrek eta pilotalekuak osatzen dute Artikutza, Olajaundiko jauregiarekin —olako nagusi zaharraren bizilekua— eta San Agustin ermitarekin batera. XIII. mendetik XIX.era bitartean, Orreagako agustinoak izan ziren Artikutzako maizter. Irabazi ederrak ematen zizkien parajeak, baso eta meategien ustiapenaren truke errenta

kobratzen baitzuten. Horra San Agustin eguna ospatzearen arrazoia. Egun, hamabost bat biztanle izango ditu Artikutzak, zaindaria barne. San Agustin egunean, berriz, 500 bat lagun bildu ohi dira erromerian.

Artikutzako auzunea bisitatu izanak sorrarazi digun sentipen goxoa burutik alden du ezinda, Eskaseko harrera gunera zuzenduko dugu ostera gure joana. Eta nola, gainera: eguneko malda gogor ia bakarrari aurre eginez. Artikutza sakonune batean egonik, gora egin behar da, baso ederrean barrena betiere, atzera aitoraz itzuli eta, azkenik, txango paregabeari amaiera emateko. Nekez topatuko dugu Euskal Herrian mundu kitzikagarri eta misterioitsuagorik, hiri zalapartatsutik hain gertu. ■

ANA ZAMBRANO

- Kontxo, Edurne! Zorionak! Bazenuen garaia! Eta?
- Bada, asko eztabaidatu eta gero, biok amore eman dugu eta azkenean adostasunera heldu gara.
- Eta zertan geratu zarete?
- Berak ez dit soldatarik hantuko, baina nik ez dut lantokitik alde egingo.

	B	G						T
M	I	N	U	S			A	R
Z	E	T	A			L	E	O
R	I	X	I	E	P	A	N	P
T	I	L	U	S	I	O	D	E
L	U	Z	E	B	A	S	T	O
		E	G	I	A	L	A	N
L	E	R	I	N	G	O	A	G
S	R		G	O	R	D	E	A
U	N	A	T	U	B	A	R	R
E	R	O	K	A		A	R	N
B	A	I	N	O	N	T	Z	I
							K	A
							R	

- Seikia betetzeko gai al zara?
- Erantzuna emanda asmatuko al zenuke galderaren erantzuna?
- Eroglifikoak deszifratzeko bezain ero al zaude?
- Hemen duzu Mihiluze berrituarekin gozatu eta barre egiteko aukera!

NOBEDADEA

FROGA BERRIEKIN

argia
www.argia.com

expressive:

eitb
www.eitb.com

Eskaerak: 943 37 15 45
denda@argia.com • www.argia.com

35 euro

ARGIAren harpidedunek
%15eko deskontua

Zientzia eta teknologia

JOXERRA AIZPURUA

Kristal likidoa lubrifikazioa hobetzeko

SISTEMA MEKANIKO BATZUETAN, pieza batek besteari eragiten dio, horrek hirugarren bati, eta horrela gure autoa mugitzen da edo aireportuko eskailera mekanikoak martxan jartzen dira. Baina piezek elkarri eragiten diotenean erresistentzia-indarrak sortzen dira, eta horien ondorioz energia asko xahutzen da.

Energia galerak ahalik eta txikiak izateko lubrifikatzaileak erabiltzen dira, baina hala ere, hainbat sistematan galera handiak izaten dira. Aspalditik, zientzialarien helburuetako bat erresistentzia indarra zero bihurtzen duen lubrifikatzailea topatzea izan da, eta orain urrats handia eman da bide horretan: telebista monitore lauetan erabiltzen direnen antzeko kristal likidoek oso emaitza onak eman dituzte prozesu batzuetan. Energia hobeto aprobetxatzeko bide interesgarria.

Lubrifikatzaile hobeak erabilia ez da hainbeste energia alferrik galtzen eskailera mekanikoak eta bestelako gailuak martxan jartzean.

Artikoan izotz gutxiago eta bero handiagoa

AMERIKAKO GEOFISIKAREN BATASUNAK egin berri duen biltzarrean berretsi egin da eredu klimatikoek orain arte Artikoari buruz adierazitakoa, hau da, gero eta izotz gutxiago eta gero eta bero handiagoa daudela.

Izotz gutxiago izatea gertaera ezaguna genuen, baina hori larria izanik are larriagoa da ondoko hau: izotzak eguzki izpiak islatzen ditu eta, nolabait esatearren, ingurua berotzea eragozten du, baina Artikoan izotza gutxitu ahala, itsasoak hartu du haren lekua. Itsasoa berotu egiten da eguzkiaren eraginez –hiru eta bost gradu bitartean, zientzialarien arabera–, eta horrek itsas azpian pilatuta dagoen metanoa askatzea eragiten du. Ez dugu ahaztu behar metanoak izugarritzko eragina duela berotegi efektuan.

Sateliteek emandako irudien arabera, 2007an aurreko urteetan baino izotz gehiago urtu da. 2008ko datuak ez ditugu esku artean, baina joera hori aldatzea ez da erraza izango.

Urak utzitako arrasto gehiago antzeman dituzte Marten

Orbiter zunda erabiliz, zientzialariek karbonatoak antzeman dituzte Marteko hainbat lekutan. Planeta gorrian inoiz ura izan dela frogatzen du horrek, lehenagotik seguru ez bageunden. Aurkikuntzak asko lagundu dezake Marten gertatutako prozesu klimatikoa ulertzen.

<http://ttiki.com/1717>

Mokoaren dirdira, indar adierazlea zenbait hegaztiren

Txori espezie batekin egindako esperimentuan arabera, dirdirarik gabeko mokoak duten emeak motelagoak dira dirdira dutenak baino. Egindako zenbait probatan ikusienez, txoriek nahiago dute moko dirdiraduna daukatenen aurka ez borrokatzea, ustez horiek baitira indartsuenak.

www.amazings.com/ciencia/noticias/171208b.html

Alergiak hainbat minbizi mota izateko arriskua gutxitu dezake

AEBetako hainbat unibertsitateko ikerlariek adierazi dutenez, alergia jasateak abantailaren bat izan lezake agian. Itxuraz, urtero negarra, eztula, hazkura eta abar jasaten dituztenek arrisku txikiagoa dute minbizi mota batzuk garatzeko.

www.amazings.com/ciencia/noticias/171208e.html

ideia batetik errealitatera

web garapenak

multimedia

aholkularitza

edukiak

iametza
interaktiboa
www.iametza.com
T.943 37 67 16

Landareak

JAKOBA ERREKONDO

Bergara urdina

BOTEREA eraikitzen zuten jantzien koloreek. Batek baino gehiagok galduko zuten lepoa tindagaiak eskuratzeko ahaleginetan. Espezia garestienena bezala, tindagai trafikoa gobernatzea guda eta okupazio aitzakia izan zen. Esate baterako, kukurrutxa gorrigai amerikarrak gerra ontzitan Espainiaratzea agindu zuen Felipe III.ak. Alferrikako errege alferrontzi haren idazkari Mateo Urkina bergararra aritu zen. Bergaran ere nagusiak txapela, boneta, birrete, mitra gorritz ibiliko ziren, baina urdina nagusi. Ehungintzaren euskal historian ezin ahantzi “Bergara urdina” deitzen dena. Simancaseko artxiboan omen dago Espainiako alferrontzi katolikoek, 1497an, dagoenerako, Bergarako ehungileen ordenantzari beren oniritzia ematen dioten dokumentua. Nola urdintzen ote zituzten orduan kotoizko ehun sonatuak?

Horretarako genuen urdin-belarra, *Isatis tinctoria*. Landare horren hostoak txikitu eta hartzituta sortzen da tindagaia. J. Crawford batek, Royal Anthro-

pological Institute of Great Britain and Ireland-en eskutik 1869an argitaratutako *On the history and Migration of textile and tinctorial plants in reference to Ethnology* artikuluan, haren erabilera zaharraren lekuko jartzen du euskaraz duen urdin-belarra izena. Asia aldetik etorritako landare horren lehen arrastoak Neolitokoak dira, Frantziako Audoste leizekoak. Duela 2.500en bat urteko Europa erdialdeko hilobi ugaritan topatutako jantziak urdin-belarrez urdinduta daude. Agi denean, zeltek borrokarako soina urdinez margotzen zuten. Soina estali ahala, ehunek eta haien tindagaiak gero eta garrantzi handiagoa. Urdin-belarra Frantzian eta Alemanian lantzen zen, batik bat. Alemanian, Erfurten unibertsitatea, eta Frantzian, besteak beste, Amienseko katedrala eta Tolosan makina bat jauregi galant eraiki zen belar honen sosekin. Industria aberats haren lekuko, oraindik ere Tolosa inguruari *Pays de la Cogne* deitzen zaio, hau da, pagotxaren edo mantxungaren lurra.

1902

Aljeriako Oran hiriaren aldamenean frantziar fraideek zuten umezurtegian negu oro berritzen den historia polita abiatu zen 1902an, izenak berberetz “toki beroa” adierazten duen Misserghin herrian. Clément Rodier fraideak zurtzetako mutil kozkor koardila bat fruitu ezezagun batzuk gozamenek jaten “harrapatu” zituen. Eta berari ere gustatu... Fruta-arbola txerroz ugaltu eta bere ohorez Klementina deritzan mandarina barietatea zabaldu zuen: erraz zuritzen den azal gorritzta eta hazi urriko aleak dituen.

Gerora Asiatik ekarritako laranja mikatzaren (*Citrus aurantium var. amara*) eta mandarina arruntaren arteko hibrido zaharra dela jakin da, Saigonen, Txinan eta Japonian ezagunak diren beste barietate batzuen ahizpa bixkia. Fraidearen izena ez du galdu horregatik.

Denboraren makina

N A G O R E I R A Z U S T A B A R R E N A

Lata nola ireki

PARIS, 1803. Napoleon Bonapartek 12.000 liberako saria eman zion Nicolas Appert frantziar ikerlariari.

Urte batzuk lehenago, Napoleon Errusiako kanpainan ari zela, goseak frantziar soldadu ugari hil zituen, elikagaiak hain urruti egoera onean iristea oso zaila zelako. Bonapartek 12.000 mila liberako saria eskaini zuen, norbaitek “elikagaiak luzarotan egoera onean gordetzeko metodoa” asma zezan. Nicolas Apperti jakiak berotu eta hermetikoki ixtea bururatu zitzaion, eta harentzat izan ziren dirua eta “Gizateriaren Ongile” tituluak.

1810ean Peter Durand ingelesak asmakizuna borobildu zuen: elikagaiak berotzeko, lurruna irakinaldia baino eraginkorragoa zela erakutsi zuen, eta latorriak Apperten beirazko poteak ordezkatu zituen. Hori guztia, Pasteurrek elikagaien kontserbazioaren inguruko lehen ikerketa zientifikoak abiatu baino 40 urte lehenago.

Metalezko kontserba-latak ziztu bizian zabaldu ziren Europako armadetan. Napoleonen kezka aseta zegoen, jakiak luzaroan irauten zuten, baina nola ireki hain ondo itxitako poteak? 1812ko testu batek dioenez, soldadu ingelesek baionetaz eta labanaz irekitzen zituzten, eta hori nahikoa ez zenean, tiroka hausten zuten metala. 1924an, William

XIX. mendean, Warholen artelan bihurtu baino lehen, latek iraultza ekarri zuten elikagaien kontserbazioan. Baina arazo bat ere sortu zuten: nola ireki hermetikoki itxitako metalezko kutzak?

Parry britainiar esploratzaileak, besteak beste, txekor haragia zuen kontserba-lata eraman zuen Artikora. Hauxe irakur zitekeen lataren argibideetan: “Goiko aldean ebaki, mailua eta zizela erabiliz”.

Nolatan ez zitzaien bururatu lata-irekitzekoa asmatzea? Latak oso handiak eta pisutsuak zirelako, pareta lodikoak, sarritan burdinazkoak. 1850eko hamarkadan lata arin eta finagoak egiten hasi zirenean, horiek irekitzea errazago bihurtu zen eta orduan hasi ziren ikerlariak horretarako tresna egokiaren bila. 1858an Ezra J. Warner estatubatuarak lehen lata-irekitzekoa patentatu zuen. Tramankulu ikusgarria zen, handia, astuna, baioneta eta igitai itxura zuena. Xafla okerrak indarrez zulatu behar zuen metala eta, ondoren, tira egin behar zitzaion ertz guztia ebaki arte. Warnerren asmakizunak soldaduen metodo bortitzak baino zauri larriagoak sortu zituen eta, horrenbestez, ez zuen batere arrakastarik izan.

Lata-irekitzeko birakaria, gaur egun oraindik erabiltzen dena, William Lyman estatubatuarak asmatu zuen 1870ean. Tresnak berehalako arrakasta lortu zuen, eta kontserba-latak asmatu eta ia 70 urtera, populazio osoaren elikadura ohiturak aldatzen hasi ziren.

Arrastoak

Calatayudeko terma erromatarak.

Zementuak jango ditu Calatayudeko termak

DUELA URTEBETE Calatayudeko (Zaragoza) erdigunean aurkikuntza arkeologiko garrantzitsua egin zen: K.o. II. eta IV. mendeen artean erabilitako terma erromatarak. Agintariak aztarnategiaren garrantzia azpimarratu zuten orduan, bertan erromatar hiri bat izan zela frogatu baitute.

Orain, ordea, erkidegoko gobernauk eta udalak atzera egin dute: hasierako proiektua aldatu eta eraikuntza-promotore bati gainean 21 eraikin egiteko baimena eman diote. Garestia omen da arrastoak gordetzea. Ondare historikoaren etekina dirutan neurtzen dute, nonbait.

Duintasunez biziko bagara elkarrizketa landu behar dugu

Demagun taldeak bakea eta elkarbizitza sustatzeko proposamen berria landu du iragan Eguberrietan. Ekimena hausnarketarako gunea da. Gogoetaren eta eztabaidaren bidez euskal gizartearen egoera soziopolitikoa aztertzea xedea dute antolatzaileek.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

Donostiako Ernest Llluch Kultur Etxean bost lagun bildu ziren Alberto Surio kazetari eta moderatzailearen inguruan: Itziar Aizpuru (Bakearen Aldeko Koordinakundea), Ramon Etxezarreta (Donostiako Udaleko Kultura zinegotzia), Joxan Rekondo (Gipuzkoako batzarkidea, EA), Fito Rodriguez (idazlea) eta Bixente Serrano Izko (idazlea).

Demagun taldearen anagramak “parlar, falar, hablar eta hitz egin” dio. Mintegi moduko hau Espainiako Estatuko beste erkidegoetara zabaltzea asmoa dute. Gogo handiz hartu genuen taldearen gonbidapena. Besteak beste, aipatutako hizlariak gainera, Gorka Espiau (Ibarretxe lehendakariaren aholkularia) eta PPko Iñigo Manrique (Gipuzkoako batzarkidea) gonbidatuak zirelako. Lehena ez zen etorri lan arrazoiak zirela medio. Bigarrena berriz, parte hartzeko gogoaz azaldu ondoren, bere alderdiaren estrategiak eragotzi zuelako.

Ramon Etxezarretaren hasierako hitzak hartu ditugu mahai-inguruaren giroa baita gizartearen gaur egun dagoen “elkarrizketa”ren egoeraren neurgarri. Etxezarretaren hitzetan beti berarekin akordatzeko dira “marroi” horie-

tarako, baina bera han zegoela: Lehendakariak bere zerbitzuak beharrezkoak ez zituelako eta bere alderdiari ez ziolako iritzia eskatu. Hori esanda, hizketaldi osoan ez zuela biktima-rena egingo hitz eman zuen.

“Elkarrizketak tresna baliagarria izaten jarraitzen al du egungo egoeraren ebazpenerako?” galdetuz, abiatu zuen solasa moderatzaileak.

**Elkarrizketa errealitatearen
ideia ezberdinak batzeko
saiakera da. Baina elkarrizketa
ez da borondate oneko kontua,
bizitzeko beharrezkoa baizik**

ITZIAR AIZPURU: Azken bake prozesuetan elkarrizketa eta negoziazioa ez dira ondo bereizi eta definitu. Ezin da jada elkarrizketa prozesu bat abiatu ETAk biolentzia behin betiko uztea erabaki ez badu. Hitz egin

behar da, baina erabilitako formatuak ez dute balio honezkero.

RAMON ETXEZARRETA: Elkarrizketa baliagarria da, baina ez dago baldintza gabeko elkarrizketarik. Elkarrizketa gauzatzeko guztiok lengoaia bera erabili behar dugu. Argot politikoan erabiltzen diren terminoak erretorikoak dira. Etsaia hitza, kasu. Mintzakidea etsaitzat jotzen den bitartean elkarrizketak ez du emaitza onik ekarriko.

JOXAN REKONDO: Elkarrizketa baliagarria ote

Itziar Aizpuru: "Hitz egin behar da, baina erabilitako formatoei ez dute balio honezkeror".

Ramon Etxezarreta: "Mintzakidea etsaitzat jotzen den bitartean, elkarrizketak ez du emaitza onik ekarriko."

Joxan Rekondo: "Elkarrizketak balio du, baina berau gauzatzeko baldintzak aldatuz doaz".

den? Esperientziak ezetz erakutsi digu orain arte. Elkarrizketa baliagarria da halere. Eskarmentua pilatu da maila eta testuinguru ezberdinetan. Elkarrizketaren baliagarritasuna demokraziaren oinarria da eta demokrazian ezin zaio elkarrizketaren bideari uko egin. Elkarrizketa demokraziaren markoaren baldintzapean gauzatu behar da, baina berau gauzatzeko baldintzak aldatuz doaz.

FITO RODRIGUEZ: Zer adierazi nahi du parlamentuak? Parlar. Baina demokraziaren helburua ez da gehiengoaren eta gutxiengoaren arteko elkarrizketa soilu gauzatea, gizartearen kohesio handiena lortzea baizik. Gizartea komunitate ezberdinek osatuta dago eta egitura politikoak aldagariak dira. Marko politikoek eta estatusak iraungi data behar dute.

BIXENTE SERRANO IZKO: Orain arte ez da baliagarria dela frogatu, baina izan behar du. Ez dago beste irtenbiderik. Kontua da ez dakigula "arazoak" ondo azaltzen. Hor hasten da elkarrizketaren erretorika. Baldintzak aipatu dituzue, baina hauek ez dira betetzen. ETAren aldetik ez dago borondate politikorik eta Estatuko indar politiko handien aldetik ere ez.

Eztabaida irekia

Funtsean bost lagunek elkarrizketa-

ren defentsa egin zuten. Lehen hirurek bat egin zuten, ñabardurak ñabardura: oraingo marko demokratikoaren baitako elkarrizketa baliagarria da gatazka gainditzeko. Laburrean: esparru demokratikoak lehentasuna dauka euskal esparruarekikoan. Fito Rodriguez ez zetoarren bat subjektu politikoa euskal herritarrek direlako, ez oraingo estatusa. Bixente Serrano Izko bat zetoarren Rodriguezekin, baina bere ustez ETAk ere –Estatuaz beste– euskal herritarren erabakimena oztopatzen du.

Ondoren, solasaldia eztabaida bilakatu zen. Haien hitzek haxe iradoki ziguten gutxi gorabehera: Nork bere erara ulertzen du elkarrizketa. Elkarrizketatzeko edo parlamentatzeko markoa zein den zehazteko orduan, denbora eta espazio aldagaiak zehaztea berebizikoa da. Horietan murgildu ziren solaskideak.

Zein da gaur egungo elkarrizketa politikoa finkatzeko abiapuntua? Trantsizioa, Espainiako Konstituzioa, Gernikako Estatutua, Lemoizko Zentral Nuklearra, NATOri buruzko erreferenduma, Ajuria Eneko Ituna, Lizarra-Garaziko Akordioa, Anoetako proposamena, Loiolako elkarrizketak... Horra, gure herri honetako azken hamar urteotako gatazkaren mugarriak. Horiek aipatu zituzten, besteak beste.

Fito Rodriguezek historia berrian murgiltzeko gogo bizia agertu zuen. Besteek egungo denboran eta espazioan mugatzea nahiago zuten. Rodriguezek ebatzi zuen: "Estatuak ez du soluzioa nahi, inboluzioa baizik". Beste lauek beste dimentsio batean jardun zuten, eta lau hauen artean Serrano Izko bere ñabardurak egin zituen. Arazoa espainolena edo euskaldunona ote den ere agertu zen eztabaidan. Zenbat buru hainbat aburu. Ñabardurak ere asko izan ziren.

Elkarrizketaren baliagarritasuna hizpide berriz ere, hona gure ondorioa: gatazkaren eragileek darabiltzan estrategiak nork bere probetxurako zuzenduak diren bitartean, elkarrizketek nekez ekarriko dute emaitza onik. Elkarrizketa gizartea kohesionatzeko baliagarria ez den bitartean, elkarrizketek huts egingo dute.

Prozesuek zer ikasgai ekarri dute, porrotaren ostean?

SERRANO IZKO: Frustrazioa. Baina ondorioak atera daitezke. Kasu guztietan eragileak nahasi ziren. Bat: ez zuten planteatu elkarrizketa arazoa konpontzeko, protagonismoa irabazteko baizik. Bi: gizartearen hegemonia ekarriko duen estrategiaren orde, beren interesen aldeko estrategia erabili dute indar politikoek.

Fito Rodriguez: "Elkarriketa baliagarria da, baldin eta oraingo estatusa aldatzeko balio badu".

Bixente Serrano Izko: "Elkarriketa beharrezkoa da, ona da berez, emaitza onik ekartzen ez badu ere, balio du".

ETXEZARRETA: Aukera galduak berreskura ezin dira. Balio dute ikasteko baina zerbait berria asmatu behar da. Jarrera sozialak landu behar ditugu esparru politikoan eragin dezaten. Baina uneon gauzagarria al da? Ez. Hurkoaren onarpen sozialik gabe, ez. Hainbat herritar mehatxatuta dagoen bitartean, ez. Aniztasuna bokazioa eta jarrera da. Gizartea anitza da eta gizabanakook pluralistak izaten ikasi behar dugu. Lizarra-Garaziko prozesua norbanako pluralisten kontrako erdua izan zen, egoera negargarria.

RODRIGUEZ: Nire elkartasuna Ramon. Nik ere negar egiten dut, eta ni ere gatazka biolentzia esparru politiko-ara ekartzeko lanean ari naiz. Artean baina, Estatuak darabilen bide politikoa kriminala da. Ajuria Eneko Itunaren bidea berpiztu nahi du berriz. Lizarra-Garaziren garaia ona izan zen, "demokrata" eta "biolento"en arteko dilema gairiditzeko aukera zabaldu zuelako. Ez zitzaizula gustatu? Ados. Baina hortik ikasi behar dugu. Estatuak ez du urratsik eman nahi bide horretan. Berriz ere inboluzio garaia heldu da. Eta hemen ekaitza iragazten duena kartzelaratzeko da.

REKONDO: Ramonekin ados, eta nire elkartasuna dauka. Frakasoetatik ikasten da. Lizarra-Garazi hasi zen

moduarekin ados nintzen, baina gero hartu zuen bidearekin ez. Modu kritikoan bizi izan nuen prozesua. Nik, politikoki, Lizarrako eta Loiolako frakasoak denbora eta espazioan kokatzen ditut. ETaren estrategia politiko-militarra, maoismoaren ildokoa, gatazka luzatzearen aldekoa da. Politikoen arriskua epe laburrera jokatzeko da. Prozesuek ilusio handia dakarte baina porrotak desilusio are handiagoa. Denbora behar da, bidezidorrak hartu gabe, biolentziaren monopolioa horrenbeste erabili gabe eta alderdien elkar ulertzea medio. Espazioa gizarteak hautatu duen tokietan dago: parlamentuetan. Gizartea dinamizatu behar da denbora eta leku koordinatu horietan.

AIZPURU: Ikasgai nagusia hauke: gizarteak ikasi behar du prozesuen porrota ETaren ardura dela. Gizarteak pentsatzen badu, prozesuaren ardura indar politikoen ardura dela, akabo. Eskema errepikatutako da: ETak maximalismoak planteatzen ditu eta jarraitzen du hiltzen. Ezin da jada ETak zer erabaki hartuko duen kontuan izan. ETak bortxa bukatutzat eman behar du kontrapartidarik gabe. Politikoki esparrua definituta dago, orain gizartea egituratu behar dugu biolentziak ez duela batere zentzu-

rik areago barnera dezan. ETak sentituko balu gizartearen gehien-goak ematen diola bizkarra aurreratuagoak ginateke. ETA sozialki irabazi behar dugu.

Onartu daiteke biolentzia justifikatzen duen eragilea elkarriketan?

AIZPURU: Ez. Zure iritzia dela eta, zu akabatzen zaituelako.

REKONDO: Zaila egiten zait ETA onartzea mintzakide bezala. Baina Ajuria Eneko 10. puntuan horrela dago idatzia.

ETXEZARRETA: Biolentzia erabiltzen duena ez da eragile politikoa. ETA-rekin hitz egin behar da, baina ez markoaren aldaketaz.

SERRANO IZKO: Zaila da erantzuten, ezinezkoa. Modu abstraktu batean ari gara. ETak utzi behar dio eragile eta mintzakide politiko izateari, baina hitz egin behar da dagoen arazoa konpontzeko. ETari irtenbidea eman behar zaio gizartearen kohe-sioa gauzatu ahal izateko.

RODRIGUEZ: Gakoa hauke da: "demokrazia gehiago eta biolentzia gutxiago". Hemen Estatuak alderantzizko formula darabil. Ados nago Itziaz-rekin ezin dela ETaren zain egon esatean [ironiaz], bestela Estatuaren inboluzio nahia gailenduko da.

Ondorio gisa

Hizlarietako entzundakoa, ondorioa: Elkarriketa beharrezkoa da. Mahai-inguruan egindakoa lekuko. Ikasi behar dugu elkar entzuten. Gatazka ez da gaiztoen eta onen arteko auzia. Euskal Herria edo gizartea ez da maitatzen norbanakoa eta hurkoa banan bana maitatu gabe. Elkarriketa ez bada esperientzia pertsonal gisa lantzen, gizartean eta praktikan, ez du emaitzarik ekarriko. Alabaina, ez gaitez inozoak izan elkarriketa politikoa da, ez da huts eta aratz. Ezin dugu elkarriketa idealizatu. Elkarriketa errealtatearen ideia ezberdinak batzeko saiakera da. Baina elkarriketa ez da borondate oneko kontua, bizitzeko beharrezkoa baizik. Elkarriketak norbanakoari duintasuna ematen dio. ■

Burtsaren crackak: depresio ekonomikoaren bezpera

1929ko krisialdi finantzarioak egungoaren antz handia du, eta bada gaurkoa askoz larriagoa izango dela esaten duenik ere. 1929ko urriaren 24an akzio guztien prezioak amildu egin ziren eta inbertitzaileek ihes egin zuten. Burtsaren crackak depresio ekonomikoaren bezpera dira.

DANIEL UDALAITZ

1929AN, URRIAREN 24AN, burtsaren lehen krisi handia gertatu zen eta handik sortu zen crack terminoa: burtsan kotizatzen duten balore gehienak oso bizkor erortzen direnean sortzen den egoera. Kotizazioen beherakada bortitz hori, burtsaren saio bakarrean gertatu ohi dena, hasiera batean merkatuaren beraren doitze mekanismoa baino ez da. Cracka burtsaren euforia aldiaren amaiera da, eta atzeraldi ekonomikoaren bezpera izan daiteke, 1929an gertatu bezala. Orduan, beherakadak depresio ekonomiko handia ekarri zuen hurrengo urteetan. Horrela azaltzen da, laburrean, cracken arrazoiak. Eta horrela azaltzen da 1929koa.

Azken hilabeteotan gertatutakoa cracka izan al da? Ez bada, antza handia du behintzat, eta bada cracka baino gehiago dela dioenik ere. Antzeko egoerak noizean behin gertatzen direnez, arti-

Langabetuentzako doako dendan daude ilaran. Afixek diotenaren arabera, kafea, zopa eta donutak bederen doan izango dituzte.

kulu honetan 1929ko burtsaren porrota eragin zuten arrazoiak azalduko ditugu, baita ekonomian izan zituen ondorioak ere, irakurleak burtsen crack guztien giltzarrien berri sakonago izan dezan.

1929ko cracka

Garaiko zenbait begiraleren ustez, 1929ko lehen sei hilabeteetan akzioen prezioek neurritz kanpoko

balioa zuten DJIAN, Dow Jones Industrial Average, munduko erreferentzia indize nagusia. Hala ere, New Yorken kotizatutako tituluak oraindik merkeak zirela pentsatzeko joera zuen merkatuak. 1929ko urriaren 3an aipatutako erreferentzia indizeak hamar eguneko jaitsiera etengabeari ekin zion. 1929ko urriaren 21ean, astelehenean, saltzeko agindu asko izan ziren eta gauean zehar, astearteko saioa hasterako, europar bankuetatik zetozen saltzeko agindu ugari pilatu ziren. Urriaren 22ko goizean, Ipar Amerikako banku eta enpresa ugari 150 milioi dolar akziotan saltzeko agindua eman zuten. Wall Street irakiten ari zen.

1929ko urriaren 24an inbertitzaile txikiak erlojuaren kontrako lasterketan abiatu ziren, saltzeko aginduek parketa estali zuten, eta New York Stock Exchange eromenak hartu zuen. Ohiko saioetan 800dik behera kide egon ohi ziren merkatuan. Urriaren 24ko jarduna

ireki zenean, 1.100 langile baino gehiago saioari hasiera eman ohi zion kanpai hotsaren zain zeuden, urduri. Goiza dohakabea izan zen; Dow Jones-ek saioa 299 puntutan itxi zuen, urte guztian pilatutako irabazi guztiak galduz. Hurrengo egunetan, indizeak behera egiten jarraitu zuen eta, agintari estatubatuarren estimazioaren arabera, 30.000 milioi dolar inguruko galera izan zen.

1929ko burtsaren beherakada hainbat eragileren nahaste saihestezinak ekarri zuen. Sektore industrialaren mozkinak soldatak baino askoz gehiago hazi ziren, eta nekazaritza produktuen prezioekiko, eta enpresen ekoizpenen eta produktibitatearen indizeekiko diferentzial handiak pilatu ziren. Nekazaritzako nahiz industriako soldaten hazkunde mugatuak erosteko ahalmena murriztu zuen eta, era berean, horrek enpresetako inbertsioak jaistearen eragin zuen. Enpresetako jabeek ez zuten uste izan mozkin handi horiek berriro inbertitzea beharrezkoa zenik, eta kapital soberakinentzat irtenbidea topatu zuten: burtsan espekulatzeari.

20ko hamarkadako New Yorkeko akzioen merkatuan oso ohikoa zen kreditu bidezko tituluen salerosketa sistema erabiltzea. Eragiketa horiek eskura ordaintzen ziren Burtsaren kontra, baina agente bitartekariak, brokerrek, berme gisa, balioaren portzentaje bat besterik ez zuten eskatzen, eta eragiketaren gainerako kopurua bermatzeko tituluak berak onartzen zituzten. Fluktuazioak gertatzen ziren heinean, bitartekariak funts hornidurak eskatzen zituzten kotizazioen beherakadak berdintzeko, eta horrek bitartekarien entitateek bankuekiko zor handiak pilatzea ekarri zuen. 1925 eta 1929 artean entitate horien kredituak 3.000 milioi dolarretatik 7.000 milioi dolarretara iritsi ziren.

Neurri monetarioak

Agintari monetario estatubatuarrek hainbat erabaki hartu zituzten akzioen prezioen gorakada etete-

Burtsaren porrotetik finantza eta enpresen hondamendira

Hasieran aldi baterako krisialditzat jo zena, depresio handia bilakatu zen. Hainbat bankuk eta enpresek porrot egin zuten (5.000 bankuk 1929tik 1932ra) eta ondorioz langabeziaren gaitza zabaldu zen. 1932an, Amerikako Estatu Batuetan 12 milioi langabetu zeuden, Alemanian 6 milioi eta Ingalaterran 3 milioi. Kontsumoak behera egin zuenean, sektore pribatuaren inbertsioak %70 jaitsi ziren 1929an lortutakoekin alderatuta, eta enplegu, soldata eta prezioen adierazleak %50 inguru.

Depresio handia berehala zabaldu zen eta, bereziki, Amerikako Estatu Batuen menpe zeuden ekonomiei eragin zien, batez ere lehengaien esportazioan oinarritutako ekonomia zutenei.

Bankuen porrotak enpresa asko eraman zituen herrestan, eta mailegurako ahalmena eta inbertsiorako mekanismoak muturre-raino gutxitu zituen. Nazioarteko merkataritza asko murriztu zen. 1929an nazioarteko transakzioen bolumena 5.500 milioi dolarrekoa zen, gutxi gorabehera, eta 1932an 1.800 milioikoa besterik ez. Halaber, industriaren ekoizpenak %40 baino gehiago egin zuen behera 1929 eta 1932 artean.

1955a arte, 26 urte geroago, New Yorkeko burtsak ez zuen 1929ko maila lortu. Dow Jones-ek 1972an gainditu zituen 1.000 puntuak. 2000. urteko urtarilaren 14an lortu zuen maximo historikoa, 11.722,98 punturi esker.

Oklahomatik Kaliforniara emigratutako 18 urteko ama haurrarekin. 1937ko argazkia da.

ko. Horretarako, Erreserba Federalak tituluen erosketa masiboa jarri zuen abian, interes-tasa jaitsarazi asmoz eta, modu horretan, Ipar Amerikako merkatuak eskaintzen zuten errentagarritasun altuak erakarritako atzerriko kapitalaren inbertsioak apaltzeko. Baina lortu zuen gauza bakarra saltzaileen likidezia handitzea izan zen eta horrek kotizazioak berriro ziztu bizian igotzea eragin zuen.

New Yorkeko burtsaren inguruan euforia giroa zegoen eta lehendakartzak bidalitako mezuek inbertitzaile ugari piztu zituzten, merkatuak goranzko joera izango zuela pentsatuz.

1929. urtearen erdialdetik aurrera, Erreserba Federalean interes-tasak gero eta gehiago igo ziren, burtsaren espekulazio maila jaisteko xedez. Horregatik, bankuek entitate bitartekariak ematen zizkieten maileguak jaitsi ziren, eta entitate horiek erosleak eskaerei aurre egiteko likidezia galtzen joan ziren. Une horretantxe New Yorkeko burtsaren indize selektiboa gelditzen hasi zen; Erreserba Federalaren maniobra berandu iritsi zen. Urriaren 2an ohikoa baino askoz akzio gehiago ipini zituzten salgai, merkatua salmenta kiribilean sartu zen eta, hala, ia etengabe goranzko joera izan zuten hiru urteak amaitu ziren. Porrot horrek aro kapitalistaren krisirik gogorrenari hasiera eman zion, eta ia Bigarren Mundu Gerraren hasiera arte luzatu zen atzeraldiaren abiapuntu izan zen. ■

Eguzki Urteaga

«Datuek erakusten dute eskaintzak eskaera sortzen duela»

EHUko Soziologia Saileko eskolak emateko aste erdia Gasteizen eta beste erdia Baionako etxean igarotzen du Eguzki Urteagak. Horri esker, mugaren bi alderdietan euskarak nola arnasten duen egiazta dezake.

KRISTINA ENCINAR

Argazkia: Gaizka Iroz

HISTORIAN lizentziatua da, Soziologiaren doktorea eta Paueko Unibertsitateko irakasle ohia. Eusko Ikaskuntzako lehendakari orde ere bada. Soziologiaren begietatik ikusi du euskara.

Hizkuntza Kontseiluko zuzendaria izan zinen 2001-2003 artean.

Esperientzia oso aberasgarria baina gogorra izan zen, zeren momentu horretan bai Hizkuntza Kontseilua bai hizkuntza politika martxan jartzen ari ziren eta elkarre mugimenduak zein euskalgintzak presio handia egiten zuten, itxaropen handiak zeuzkatelako. Tentsio uneak ziren elkarre eta botere publikoen artean eta nahiko gogorra izan zen hori kudeatzea. Hala ere, aukera eman zidan 2001eko ikerketa soziolinguistikoan parte hartzeko, eta ezagutzeko hizkuntza politika barrutik nola erakitzen zen eta eragile guztien artean zer nolako konfiantza sortu behar zen. Gogoratu behar da, 90eko hamarkadan sortu ziren egitura berrien funtzioa –EKE, Hautetsien Kontseilua, Garapen Kontseilua–, konfrontazio logikatik lankidetzara

“Belaunaldi berriek ere formakuntza badaukate, euskaraz hitz egiten dute eta badaukate beraien tokia Iparraldeko gizartean”.

logikara pasatzea zela. Izan ere, egitura horiek eragile guztiak batzen dituzte eta elkarrekin lanarazi behar dira. Zailtasuna hortik dator. EEP hortik sortu da preseski oihartu direlako tentsioa handiegia zela. Une horretan pentsatu zuten hobe zela botere publikoek soilik osatuko zuten erakundea sortzea. Hala ere, horri guztiari esker sortu da politika publikoak modu adostuan osatzeko aukera.

IV. Inkesta Soziolinguistikoaren arabera, Iparraldea da hiztun galera gehienak dituen eremua.

Ez da harritzekoa. Hori lotuta dago azken hogeita hamar urteetan egin dako hizkuntza politikari. Dena den, desberdindu behar dira hiztun elebidun osoak eta elebidun pasiboak edota hartzaileak, eta era berean, ezagutza eta erabilera. Erabileran bi faktorek eragiten dute: hiztunen dentsitateak eta hizkuntz gaitasun sentimenduak —hau da, zein hizkuntzarekin sentitzen garen erosoan mintzatzen—.

Beraz, J.A. Artzek zioena...

Hori oso egia da hemen, baina baita Hegoaldean ere. Eusko Jaurlaritzak egin dituen hizkuntza politikak zentratu dira batez ere gaitasunaren garapenean, baina ahaztu egin dute maila batean erabilera. Hiztun-dentsitateak eta hizkuntz gaitasunaren sentimenduak eragin zuzena dute erabileran. Horregatik pentsatzen dut neurri bereziak hartu behar direla hurrengo urteetan euskara dakitenek erabili dezaten bizitzaren esparru desberdinetan.

Azken inkesta horrek dio: "Azken 15 urteotako bilakaera aztertuz gero, euskararen erabilerak gora egin du apurka-apurka EAEn, bere horretan dago Nafarroan eta behera egin du Iparraldean". Hiru eremu horiek euskarari eskaintzen dioten testuingurua ezberdina da,

eta horren eragin soziolinguistikoak epe ertainean ikusiko dira, neurri bakoitza hartu eta 10-20 bat urtetara. Testuingurua hobetu artean, pragmatikoa izan behar da, aurrerapausoak emanez: egoera hau da eta marko horren barruan zer egin daitekeen ikusi behar da. Adibidez, legeak ez du debekatzen euskarazko irakaskuntza eskaintza orokortzea. Hau da, gurasoek aukera eduki dezaten haurrak sail elebidunetan eskolatzeko nahi izanez gero. Badakigu, datuek erakusten dutela eskaintzak eskaera sortzen duela. Nahikoa da —ikus da Biarritzen adibidez— ikasketa elebidunak eskaintzea ikasle kopurua emendatzeko. Iparraldeko eskola guztietan hori proposatuko balitz, automatikoki ikasle horien kopurua handituko litzateke, eta ez bakarrik lehendabiziko urtean. Nahi izanez gero botere publikoek egin dezakete.

"Ikusten da hizkuntza politika bat osatzen ari dela, baina galdera baldin bada jakitea ea nahikoa den, aski da ikustea azken Inkesta Soziolinguistikoak zer dioen"

Ipar Euskal Herriak jaberik gabeko lurra den esparru juridikoan lan egin behar du. Euskara soziolinguistikoki jantzia dago baldintza horretan moldatzeko?

Zehazgabetasun juridiko horren ardatza da ez dagoela erakunde bat berez hizkuntza politika hori diseinatzeko gaitasuna duenik, baina ezerk ez die debekatzen erakunde desberdinei ekintza konkretuak burutzea hizkuntzaren garapena bermatzeko. Hainbat eragile batu dira legearen marko horretan lan egiteko. Ikusten da hizkuntza politika bat osatzen ari dela, baina galdera baldin bada jaki-

tea ea nahikoa den, aski da ikustea azken Inkesta Soziolinguistikoak zer dioen: euskararen beherakadak jarraitu egiten du, nahiz eta lehen baino joera txikiagoa izan. Alde baidakorra bada, batez ere gazteetan, gorakadaxo bat ikusten baita, eta hori nahikoa ez izan arren euskal hiztunen kopurua egonkortzeko edo igoarazteko, ikus daiteke belaunaldi berrietan badela berreskuratzeko prozesu bat. Azken 30 urte hauetan egin den lanak fruitu batzuk eman ditu, eta zentzu horretan ez da panorama erabat ezkorra planteatu behar. Belaunaldi berriek ere formakuntza badaukate, euskaraz hitz egiten dute eta badaukate beraien tokia Iparraldeko gizartean. Niri ez zait gustatzen kontsideratzea dena gaizki doala, pentsatzea hemendik hamar urtera euskara desagertuko dela. Horrek ez du esan nahi hiztunen kopurua ez denik jaitsiko edo hizkuntzaren erabilera ez denik murrizten joango. Fatalismoa eta "miserabilismoa" ez dira ez nire naturan ezta nire perspektiban ere. Geroa irekia dago.

Zer espero duzu 2009an aterako omen den lege berriari buruz?

Pista batzuk adierazi dituzte, adibidez irakaskuntza eta seinalizazio sistema elebidunaren mailan berme batzuk eskaintzea, berdinak frantses estatu osoan. Itxaron egin beharko da, baina argi dagoena da pausoak ematen ari direla, frantses konstituzioan egindako aldaketak agerian uzten duen bezala.

Zer egiteko du Iparraldeko unibertsitateak hizkuntza politikan?

Euskal Ikasketetan masterrak bultza daitezke formatzeko hemen behar ditugun lanpostuetarako euskarazko profesionalak, Iparraldekoak zein Hegoaldekoak izan daitezela, adibidez kazetaritzan, itzulpengintzan edo irakaskuntzan. ■

Babeslea: Hondarribiko Euskara Zerbitzua

Zergatik da galtzear Lima inguruko jacaru hizkuntza?

Tupe barrutiko biztanleak.

NILA VIGIL hizkuntzalariaren blogari segika ibiltzen gara eta oraingoa Guido Pílares hizkuntzalari limarraren berri eman digu. Peruko hizkuntza tradizionalak aztertzen dituen honen blog hasiberria aurkeztu digu: Río Olcymo (olcymorio.blogspot.com). Abenduko artikuluetan ondokoa aurkitu dugu, Lima inguruko jacaru hizkuntzaren desagertzea:

“Zergatik hiltzen da hizkuntza?

Jacaru: aimara familiako hizkuntza da, Yauyosen, Liman, Tupe eta Cachuy barrutietan hitz egiten da. 1993 arteko datuen arabera mila bat hiztun zituen. 2003an errolda egiten saiatu nintzen eta 750 hiztun baino gehiago ez nituen kontatu.

Ez dut gogoan non, artikulua edo elkarrizketaren batean, Rodolfo Cerrón Palomino ilusioa galduta ageri zen jacaru hizkuntzaren etorkizunaz. Hizkuntza fosilizatzen ari zela ikusi zuen eta indarberrituko zenaren zantzurik ez zion hartu. Jacarua idazteko modutan zeuden desadostasunek kezkatzen zuten Martha Hardman eta zioen hankasarte linguistiko bakoitzeko hil kutzak iltze bat gehiago zuela. Oztupo ugarirekin egin du estropezu Luis Vásquezek, hala nola, interes pertsonalak, oztupo burokrati-

koak, irakasle ezgauzak, hezkuntzan bat etorri ezinak, gobernuen arduragabekeria... Duela bi urte, Power Pointa bidali zigun bazterketa sozial eta muturreko pobrezia irudiak azalduz. Bere mezuetan adierazi zuen, kezka agertutako edonori utziko ziola berak porrot egin zuen horretan lanean jarraitzen. Powerak esan nahi zuen berak jardun horri utziko ziola. Ilusioa zeharo galdu zuen. 2007ko abuztuaren 16an lurrikara izan zen eta Tupe herria, jacaru hizkuntzaren gotorlekua, ia guztiz suntsitu zen. Biztanleak Lima eta Cañetara joan ziren. Tupe 300 bat bizilagunekin geratu zen; zaharrak eta ume batzuk harri eta adobe artean.

Zergatik hiltzen da hizkuntza? Hitztun kopuru gehiagoko hizkuntzak setiatzen duelako? Jacaruak hain justu uharte izan delako iraundu, Yauyoseko ketxuaren eta itsas erriberetako espainolaren artean. Orduan, hitzunak pobre direlako hiltzen al da? Burokraziaren trakeriagatik? Naturaren astindu ankerrengatik?

Ala hiltzen uzten dugulako?”.

TALAIAN

1999-2009:

hamarkada odoltsua lantegietan

2008an, gutxienez 106 langile hil dira lan istripuetan Euskal Herrian. 1999-2009 hamarkadan 1.300 langilek galdu dute bizia. 6.600 langile baino gehiago lari zauritu ziren epe horretan. Milaka hamarrek arin zauritu ziren. Ehunka langile berriz, amiantoak duela urteak eragindako gaitasunen ondorioz ari dira hiltzen. Minbizia sortzen duten materialak erabiltzeak, prekaritateak, segurtasun eta prebentzio neurri gabeziek, formazio eta esperientzia gabeziek, ordutegi akigarriak... horiek eta beste batzuek eragiten dituzte lan istripuak. Hil diren langile horiekiko ardurez gutxi jakin dugu, alegia, patronalez, langileez, administrazioez eta justiziaz. Patronalaren eta sindikatuen edo langileen arteko kalteordain hitzartuengatik behin baino gehiagotan ardura judizial eta penalak albo batera utzi dira. Aurreko hamarkadetako bezala, oraingoa ere balantze tragikoa eta mingarria da.

Tragikoa eta mingarria da, era berean, ohartzea azken hamarkadan inoiz ez ditugula ikusi pankarta aldarrikatzaileen atzean Administrazioa, Gasteizko eta Iruñeko Gobernuak eta politikariak (salbuespen urriak salbu), ezta 1.300 langileen hileta ekitaldi erlijioso zein zibiletan ere. Atentatu politikoek eragindako hildako bakoitzagatik egindako bilkura, manifestazio eta hileta elizkizunetan bai, horietan beti ikusi ditugu. Heriotzentzat, baita bizitzarentzat, neurgailu diferentea darabilte, hipokrita eta farisearra. Nork eta politikariek, bizitza eskubidea aldarrikatzen duten horiek! Langileek nonbait ez dute eskubide bera!

Juan Mari Arregi

BAHEA

Aingeru Epaltzak *Diario de Noticiasen* esanak: “Nafar euskaldunondako ez da urte ona izan bihar itzaliko zaigun 2008 hau. Ez, bederen, hemengo erakunde publikoetatik jasan dugun tratuari dagokionez. 2009rako ere hodei beltzak iragarriak daude oskarbia baino areago. Ez da, hala ere, bazterretan sumatzen horren heineko ezinegonik. Euskalgintza delakoak aski du urtean behingo manifestazio tristerako deialdi are tristeagoa. (...) Saldoan oihu egiten dugu; bakarka, berriz, isiltzen. Bataila handiak ez ditugu irabazten, eta egunero galtzen ditugu bataila tikiak. Bertze alor batzuetako indar eta ideia berriak ez dira euskaltzaletasunera ailegatu”.

Elkarriketa eta negoziazioa epaitzen dira mamian

URTARRILAREN 8AN emango zaio hasiera Ibarretxe Auzia moduan ezagutu denaren auzi-saioari. Eusko Jaurlaritzako lehendakaria, Batasuneko eta PSEko hainbat buruzagi epaituko dituzte elkarrekin bildu eta elkarriketa politikoa izateagatik. Euskal gizarteko eragile sozial eta politiko gehienek azpimarratu dute akusazioaren astakeria politikoa. Ezaguna da Espainian bestelako irakurketa politikoa dagoela, baina juridikoki ere has-tear dagoen auzi honek jaso du jada jasan dezakeen kolperik latzena, arrazoi antzekoengatik Jose Luis Rodríguez Zapateroren auziperatzea atzera bota zuen iaz Espainiako Auzitegi Gorenak.

Hastear dagoen auzi honek jaso du jada jasan dezakeen kolperik latzena, arrazoi antzekoengatik Jose Luis Rodríguez Zapateroren auziperatzea atzera bota zuen iaz Espainiako Auzitegi Gorenak

Kasu horretan, Manos Limpias 'sindikatu' ultrasindikatarrak auziperatu nahi izan zuen Espainiako Gobernuako lehendakaria, azken negoziazio prozesuan ETArekin eta Batasunarekin bildu eta hitz egin zuelako. Auzitegi Gorenak atzera bota zuen eskaera, Zapaterok egingakoa exekutiboaren eskumenen artean zegoela ebatziz, ez zegokiolako botere judizialari halako kontrolik egitea, hori Espainiako Legebiltza-

rraren zeregina zela, eta beraz, hor muturra sartzea zuzenbide estatua-ren kontrakoa litzatekeela.

HORI GUZTIA kontuan hartuta, alabaina, EAEko Auzitegi Gorenak azken bake prozesuko hiru erpin ospetsuetako buruzagiak auziperatzea ahalbideratu du, Espainiako Auzitegi Gorenaren 'jurisprudenzia-ziak' ezertarako balio ez balu moduan. Ohituta gaude, oso ohituta, Espainiako sistema judizialaren demasakerietara, baina horrek ez du harridurarako ahalmena erabat ezabatzen.

Bistan da, azaleko lehen irakurketa batean, Ibarretxe lehendakariaren aurkako kolpea eman gura da; eta bizi den hauteskunde giroan ez da gutxi hori. Baina pentsa liteke, halaber, sakonean gatazka politikoa konpontzeko elkarriketa eta negoziazioaren bidea higatu nahi direla; munduko edozein lekutan normala dena eta Euskal Herrian ere hainbatetan saiatu dena, aurrera begira auziperagai utzi; edo epaia zuzenduko duen hiru epailetako batek horren gustuko duen esamoldean esanez, Legearen Inperioaren susmopean jarritz.

ESPAINIAKO Auzitegi Gorenak Rodríguez Zapatero auziperatzen askatzeko botere banaketaren argudiora jo bazuen ere, EAEko Auzitegi Gorena, funtsean, Alderdi Politikoen Legearen filosofian oinarritu da, eta hori egin badu, Espainiako botere guztiek bat eginda hori posible egin dutelako izan da. Adibidez, ez da samurra irudikatzea zergatik erpinen bilera hauek zigorra merezi duten eta ez Loiola-

koek, edo Batasunarekin harremanak izan dituzten eta dituzten beste horrenbeste eragilek. Hainbestetan esan den moduan, lege horren azpian oinarri juridikorik bilatzea antzarrak perratzearen gisakoa da. Dagokionean ea zer dion Estrazburgok, epai hori ere berandu baino lehen iritsiko dela baitirudi.

Ez da samurra irudikatzea zergatik erpinen bilera hauek zigorra merezi duten eta ez Loiolakoek, edo Batasunarekin harremanak izan dituzten eta dituzten beste horrenbeste eragilek

Hauteskundeak aipatu ditut goraxeago eta, egia esan, Ibarretxe lehendakariak, irudi aldetik sufrituko badu ere, eta Lehendakariak erakunde gisa sufrituko badu ere, EAJk etekin politiko agerikoa atera dezake auziaren amaieraz, inork gutxi uste baitu auzia zigorrarekin amaituko denik. Eta zigorrak izatekotan ez da gaitza handiena nori egokituko zaion irudikatzea. Kontsultaren aferari ez bezala, Ibarretxek bere agintaldi luzean duintasunez eutsi dio elkarriketa eta negoziazioaren bideari eta auzi-saioan ere elkarriketa eta negoziazioaren balioek beharko dute defentsa hori. Egia esan, polizi diskurtso eta jardunaren indarra ikusiz, behar gorrian dira.

Munduan Madoff bakarra baina piramideak asko

Finantzako piramideak aspaldiko kontua dira, gaur ere irauten duena. Baina Egiptoko harrizko famatuen alderantziz, diruzko piramideek bizi laburra edukitzen dute, hondamendiak eraginez. Madoff amerikarrarena izan da garaiotako sonatuena, baina odoltsuagorik izan da.

PIRAMIDEAK ABERATSAK EZ DITUZTE harrapatzen erortzean, gehienetan bizimodu erosoago baten bila dabil-tzanen gainera erortzen dira. Bernard Madoffek 2008ko azaroan age-rian utzitako iruzurra horretan zen ezberdina, sosak dirudun adituei desagerrarazi dizkielako. Horregatik, eta egin duen 50.000 milioi dolarre-ko zuloaren handiagatik.

Gainerakoan, piramideak aspaldi asmatu ziren eta itxura ezberdinekin sakonean berdintsu funtzionatzen dute. Gehienetan bezero arruntagoekin, beti merkatuan ohikoak diren etekinen aldean handiak aginduz... eta denbora batez emanez. Piramideok tarteka Euskal Herrian ere azaltzen dira, baina orain artean –Espainiako Forum Filatélico eta Afinsa-ren eraginetik landa– anekdotaren mailan geratu dira. Baina egitura piramidalak nonahi daude munduan, komunikazio globalaren garaiotan gezurra dirudien arren.

José Monzó izeneko espainiar batek *Pensamiento Sistémico* blogean ahalegina egin du egiturak ulertzeko eredu matematikoa garatzen. *¿Por qué colapsan las pirámides financieras?* artikuluan batik bat Madoff eta XX. mendeko iruzur famatuena egin zuen Carlo edo Charles Ponzi-renean oinarritu da, baina bien alderaketak balio du hobeto konprenitzeko erori diren edo bizirik dauden piramideak.

Ezaguna da egituron oinarria dela bezeroen katea. Alegia, dirua inbertitzen duten bezero berriek finantziaz-tzen dituzte aurrekoek kobratu behar dituzten interesak eta amortizazioak, eta inbertsore berriak erakarri behar dira sarera eten gabe. Etekinok espe-kulazio hutsaren fruitu direnez, ez da aberastasunik sortzen, alderantziz, hasierako kapital erreala gutxiagotuz doa. Galdera inportantea da: zergatik hondoratzen dira batzuk hain azkar eta beste batzuk beranduago?

Monzók eredu matematikoan kontuan hartzen ditu alde batetik eskaintzen diren interesak, bestetik sartzen diren bezero berriak eta azkenik hauen inbertsio kopuruak. Datuok gurutzatuz uste du aurreiku-si daitekeela horrelako egitura baten kolapsoa noiz gertatu behar duen. Interesen portzentaia dagokionez, 1919ko iruzur famatua egin zuen Ponzik hiru hilabetetan inbertituta-koa bi halakotzea prometitua zuen, eta hasieran bezero berriak azkar sar-tuz lortu zuen arren, laster hondora-tu zen, 20.000 herritarren txanponak ke bihurtuz.

Madoffek eskaini dituen interesak ez ziren hain harrigarriak, urteko %10-12 ematen zuen txintxo asko. Susmo gutxiago pizten zuen inber-tsiogileen artean, eta beste urte batzuetan zutik atxiki ahal izango zuen gaztelua: hilda gero, salda bero.

Piramide motako maula famatuenetakoa Carlo edo Charles Ponzi-k (goian, ezkerrean *New York Times*erako eskandaloa lehertu eta biharamunean egindako erretratuan) egin zuen 1919an; haren iruzurra ekonomiako eskuliburuetan usu aztertua izan den arren, beti ateratzen zaizkio jarraitzaileak munduko edonon. Orain artean azaldu den azkena Bernard Madoff (behean, eskubian, Don Emert-en irudian), 2008ko krisiaren aurpegi ospetsu moduan geratuko dena. Beste bi irudiak Kolonbiako dira eta *Daylife.com*-etik daude hartuta, Cauca departamenduko Cali hiriburuan. Alvaro Uribe DRFE funts piramidala legez kanpo ezarritakoan izandako protestak biltzen dituzte. Finantz egitura horrek milioika herritarren 315 milioi euro desagerrarazi ditu.

Baldin eta 2008ko krisi malaparta-tuak desegin ez balio.

Madoffen egitura iritsita zegoen, hala uste du Monzók, *capital estaciona-rio o comatoso* deitzen duen puntura. Hots, urrituz joan arren bezero berriak inguratzen zituenez, oraindik urte batzuetan luzatu zezakeen bere bizia. Hori lortu izan balu, beste piramidegile famatu baten balentria beteko zuen. Ekuadorren 800 milioi-ko zorrak utzi zituen Jorge Cabrera Roman notarioak bat-batean hil zenean, 200.000 herritarren aurrez-kiak. Cabrerak lortu zuen mundua-ren aurrean lotsakizun bere seme-alabak geratzea eta ez bera.

Albaniako 2.000 hildako haiek

Joan den azaroan AEBetako diru-dun juduez gain, munduko beste herritar asko bazebilen haserre beren diruen galdezka. Kolonbian Alvaro Uribe presidenteak 17an larrialdi egoera ezarri behar izan du, altxorra galdu duten milaka herritarren haserre kontrolatzeko.

Kolonbiako *Indymedian* eta honi lotuta *Wikipedian* irakur daitezke hango iruzurraren xehetasunak. Proyecciones DRFE eta DMG egiturak dira kaltetu gehien utzi dituz-tenak. DRFEk 6 milioi herritarren 2 bilioi peso (315 milioi euro inguru) desagerrarazi ditu eta DMGk 500.000 pertsonaren 72.000 milioi

peso. Hileko %70eko interesak eskaintzen zituzten eta justu erori aurreko hilabetean hileko %150ekoak.

Orain irakur daiteke Kolonbiako egitura horiek narkotrafikoaren diru garbitzeari lotuta zeudela, eta ez da gezurra izango. Dena den, Hego Amerikan behin eta berriro agertzen, indartzen eta hondoratzen dira mota honetako finantz piramideak.

Hala ere, guregandik hurbilago, duela dozena bat urte herrialde oso baten hondoratzea ekarri zuten aberasteko sistema piramidalek. Bernard Madoffen eskandaloa gertatu behar izan du europarrak oroi daitezen 1996-97an Albaniako ekonomia txiroa deseginda geratu zela,

liskar handietan murgilduta, eta nola edo hala ihes egiten zuten milaka albaniarrez gain 2.000k galdu zutela bizia istiluetan. Euskal Herrian 2.000 galdu balira duela hamabi urte, luzarako marka utziko zuten.

Burbuja.info blogean oroitu dute Albaniako berriketan, baina iturri ez-susmagarrien xerkan dabilenak Nazioarteko Diru Funtsaren gunean badauka Albaniako piramideen krisiaz dosierra. 1996an Albania sistema komunista deusezten ari zen abiada osoan. Urte horretan izan ziren lehenbiziko hauteskundeak, Alderdi Demokratikoak %90ekin irabazi zituenak, oposizioaren kexuen artean.

Ordurako egitura piramidal

bihurtzen ari ziren 1992tik finantzetan hasitako bankuak. Inbertsio funts arautugabe hauek elkarren artean hasi ziren interesen lehian: uztailean Kanberik hilean %10 ematen zuen, irailean Populli hileko %30 agintzen hasi zen, azaroan Xhafferik eskaini zuen hiru hilabeteetan kapitala hirukoiztea, Sudek arrapostu eman zuen kapitala bi hilabeteetan bikoiztea aginduz. Azkenean, hilabete gutxiren bueltan, Albaniak zituen 3,5 milioi biztanleetatik 2 milioik bizi osoko diruak jarrita zeuzkaten mirakuluzko kontuotan.

1997ko urtarrilean egin zuen eztanda hark guztiak. 9an Malvasia funtsak kiebra jo zuen, haren ondoren gehiagok. Gobernuak presaka egitura piramidalak debekatu zituen, herritarrek beren ondasun apurrak salduta inbertitutako dirua behar zuten, liskarrak hasi ziren, agintariek finantziero batzuk arrestatu zituzten baina askoz gogorrago eraso zieten manifestazioetan ateratzen zirenei, komunikabideak itxi zituzten, bi mila hil ziren kaleetan, Italiak eta bestek soldaduak igorri zituzten dena lehertuko zen beldurrez...

2005ean istiluak Ekuadorren jazo ziren, baina Jorge Cabrera notarioak ondorengoei utzi zien espektakulua. Notario zaharra 1995eko urrian hil zen Quitoko hotel batean, neska gazte baten besoetan. ■

www.argia.com/nethurbil.php
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Z E R B I T Z U A

Beti hurbilago.

Zerbitzu integrala,
pertsonalizatua,
hurbila eta
etengabea.
Horixe
da gure
konpromisoa.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea, 23 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Garbine Ubeda Goikoetxea

Txoriak eta lehoiak

S

aihestezina zait Mikel Laboaren aipamena. Heriotza osteko laudorio sentituen ondoan, eta musikari, idazle eta adiskideek eskainitako omenaldi beroen atzetik, betidanik izan diodan goresmen zintzoaren aitortza egin nahiko nioke nik, apaltasunetik, musikazale besterik ez naizen aldetik. Eta baita esker ona adierazi ere, duela hamazortzi urte “punkaren aitona” zela esaten zitzaionean, etxeko ateak parez pare zabaltu eta batere gogoko ez zuena, hedabide baterako elkarrizketa, salbuesenez egiteko aukera eman zidalako.

Saihestezina zait, halaber, garai hartan, belaunaldien arteko etena agerikoa eta lotsagabea zenean, ondorengoenganako eraiki ziren zubiak aipatzea; Xabier Montoiaren bitartekaritza medio, indarrez zetozen talde berriek egin zizkioten keinuak nabarmentzea eta, bereziki, Fermin Muguruza orain hilabete eskas elkarrizketatu dudan beste fenomenoarekiko loturak espazio honetara ekartzea.

Parekotasunetatik hasita, abestien dekonstrukzioa egin zuen Laboak. Funts hori bera du, justuki, Dub musikak, Fermin Muguruzak jarraitzen duen moldeak, elkarrizketan bertan gogorarazi zidanez. *Komunikazioa inkomunikazioa* lan bikaina utzi zigun lehenak. *Inkomunikazioa* diskoan eta *Komunikazioa* erremixean, berriz, bigarrenak. Elkarrekin egin dituzten kolaborazioak ere arreta emateko modukoak izan dira: Dut taldearen *Ireki ateak* diskoan, esaterako, ahotsa ipini zuten biek *Gazteluak* kantuan.

Esan gabe doaz, Bertoldt Brecht-i biek ala biek egiten dizkioten erreferentziak; *Gaueko aterbea* izan zen Negu Gorriak-ek eskaini zigun lehen abestia, eta talde honen izena bera ere, aipatu berri dugun kantuarien zati batetik hartua da; Kortatuk osorik euskaraz plazaratutako lehen diskoa hartzen badugu, Laboak *Ehun ginen* abestiari eginiko ekarpena izan zen sonatuenetakoa; *Azken Guda Dantza* kontzertuan kaskamotz eta gandordunen artean ikusi genuen Marisol emaztearekin batera... “Mikel Laboa punka” zioen Patxa kolektiboak Baiona Ttipian banatu zuen pegata batek ere.

DANI BLANCO

Orain arte egin zaizkion saritze eta omenaldi guztien artean, Xabier Montoiaren ekimenez plazaratutako *Txerokee*. *Mikel Laboaren kantak* (1990) txalotzen dut nik gogoz. Estilo, zapore, arrakasta desberdineko hamaika bertsioz eta Zumetaren irudiz osatutako LP hura, alegia. M-ak, Su ta Gar, Kiowak, Negu Gorriak, BAP, Karkaxa, Delirium Tremens, Tapia eta Leturia, Pottoka, Bukara eta Katarainek, produkzioan parte hartu zuten gainerakoen antzean, batere sosik kobratu gabe biribildu zuten horixe bera. Txalotu, diot, lan sortzaile eta esperimentalaren errekonozimendua sasoi betean zenean, artean eskaintzeko asko zuenean egin zitzaiolako horrela, Laboari. Eta nola ez, ibilitakoaz gainera, oraindik jorratuko zuen bidea goraiatu nahi izan ziotelako talde hauek denek, elkar hartuta.

Krisia, langilearen egonezina edo prekarietatea eguneroko lelo eta halabeharrezko notizia bilakatzen ari diren honetan

Ama hil zait abestia datorkit indartsu gogora.

Atzera eta aurrera dabilkit gogoan, Mikel Laboaren doinutik

Bukaera taldeak eginiko bertsio hardcorera saltoka,

zurrumbilo amaigabea, gero eta zaratsatsuago

Krisia, langilearen egonezina edo prekarietatea eguneroko lelo eta halabeharrezko notizia bilakatzen ari diren honetan *Ama hil zait* abestia datorkit indartsu gogora. Atzera eta aurrera dabilkit gogoan, Mikel Laboaren doinutik Bukaera taldeak eginiko bertsio hardcorera saltoka, zurrumbilo amaigabea, gero eta zaratsatsuago:

Nere ama hil zait / lanak itota / lanaren amoregatik / hil zait / zertarako dan bizitza / jakitera iritsi gabe / Izeba ere hil da / era berdinean / hil da izeba... ■